

ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΗΣ ΕΝ Τῃ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝῃ ΒΙΒΛῶ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΟΥ

Υ Π Ο
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΧΑΣΤΟΥΠΗ
Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ μεταξύ Μασωριτικοῦ καὶ μεταφράσεως τῶν Ο' ὑπαρξίς πολλῶν καὶ ποικίλων διαφορῶν ἐγένετο ἔκπαλαι ἀντικειμένον ἐρεύνης, σκοποῦσης διὰ συγκρίσεως τὴν ἀνάδειξιν αὐθεντικοῦ κειμένου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Στερούμενοι δ' οἱ παλαιότεροι καταλλήλων μέσων ἐρεύνης ἠδυνάτουσαν νὰ συλλάβουν ὡς ἔδει τὸ πρόβλημα καὶ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ὀρθὴν λύσιν αὐτοῦ δι' ἐνδεδειγμένης μεθόδου. Κατ' αὐτούς ἡ ἀνάδειξις αὐθεντικοῦ κειμένου ἦτο ζήτημα ἀποκλειστικῆς προτιμήσεως τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου κειμένου, καθ' ὅσον ταῦτα ἔθεωροῦντο ὡς δύο αἰσθητῶς διάφοροι μορφαὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τρίτη τις λύσις ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίας ἀξιολογήσεως καὶ ἀμερολήπτου συνδυασμοῦ τῶν πλεονεκτημάτων ἑκατέρου τῶν κειμένων ἦτο ἄγνωστος εἰς αὐτούς.

Τοιαύτη ὅμως ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος, ἐφ' ὅσον δὲν ἐστηρίζετο ἐπὶ ἀντικειμενικῶν κριτηρίων, ἀπέβλεπε κυρίως εἰς δικαίωσιν προϋποτιθεμένων προσωπικῶν πεποιθήσεων περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ὑπὸ προτίμησιν κειμένου καὶ κατ' ἀκολουθίαν προῆγε τὴν ἐναντίωσιν τῶν διχογνωμούντων. Ἡ ἐναντίωσις δ' αὕτη ἐνετάθη μεγάλως κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς παρελθούσης ἐκ/δος, ὁπότε οἱ εἰδικοί ἔφθασαν εἰς τὰ ἄκρα οὐ μόνον δι' ἀποκλειστικῆς προτιμήσεως τοῦ ἐνὸς ἀλλὰ καὶ διὰ καταδήλου περιφρονήσεως τοῦ ἑτέρου τῶν κειμένων. Οὕτω, ἐνῶ οἱ ὑποστηρικταὶ τοῦ Μασωριτικοῦ προέκρινον αὐτὸ ὡς τὸ πρωτότυπον καὶ κατεφρόνουν τὴν μετάφρασιν τῶν Ο' ὡς κακοπίστως παραπεποιημένην ἀπόδοσιν τοῦ ἑβραϊκοῦ, οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' προέκρινον αὐτὴν ὡς πιστὴν ἀπόδοσιν ἑβραϊκοῦ, ἀρχαιοτέρου τοῦ Μασωριτικοῦ κατὰ πέντε τοῦλάχιστον ἐκ/δας καὶ δυναμένου κατ' αὐτούς νὰ γνωσθῇ δι' ἀπλῆς ἐπαναμεταφράσεως, καὶ κατεφρόνουν τὸ Μασωριτικὸν ὡς ἄλλως τε καὶ διὰ σφαλμάτων ἐξ ἀντιγραφῆς ἠλλοιωμένον.

Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν ἔβλαψαν αἱ ἀκρότητες αὗται, δὲν ὑπῆρξαν πάντῃ μάταιαι, δεδομένου ὅτι μετέπειτα καὶ δὴ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς εἰκοστῆς ἐκ/δος ἐχρησίμευσαν ὡς ὄρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνεζητήθη ἢ δι' ἀντικειμενικῆς συγκριτικῆς ἐρεύνης ἄγουσα εἰς ὀρθὴν τοῦ προβλήματος λύσιν μέση ὁδός. Τὴν νέαν δὲ ταύτην κατεύθυνσιν ἠνύνησε καὶ ἡ βελτίωσις ἄλλων τε μέσων ἐρεύνης καὶ μάλιστα κριτικῶν ἐκδόσεων τοῦ Μασωριτικοῦ καὶ τῆς μεταφράσεως τῶν

Ο', ὧν κατ' ἐξοχὴν εὐχρηστοὶ ἀπέβησαν αἱ ἀντιστοίχως ὑπὸ τοῦ R. Kittel καὶ τοῦ A. Rahlfs ἐκπονηθεῖσαι (Biblia Hebraica. Stuttgartiae, 1906¹, 1912², 1937³.— Septuaginta. Stuttgartiae, 1935. Δίτομος). Ὑπὸ τοιαύτας λοιπὸν συνθήκας κατέστη δυνατόν νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τὰ τε πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα ἀμφοτέρων τῶν κειμένων, νὰ ἐξετασθοῦν αἱ ποικίλαι διαφοραὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰς πιθανὰς αὐτῶν αἰτίας καὶ ἐν γένει νὰ τεθῆ θετικὴ βᾶσις πρὸς ὀρθὴν τοῦ προβλήματος λύσιν.

Ἐν πρώτοις ὡς πρὸς τὸ Μασωριτικὸν ἀνεγνωρίσθη μὲν ὅτι τοῦτο ὑπερέχει τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' ὡς διασφῶζον τὸ πρωτότυπον, ἀλλὰ διηκριβώθη ἐπίσης ὅτι ἡ δι' αὐτοῦ διάσωσις τοῦ πρωτοτύπου προσκόπτει πολλαχοῦ εἰς παραφθοράν, ὀφειλομένην ὅτε μὲν εἰς παροράματα κατὰ τὴν δι' ἀντιγραφῆς παράδοσιν τοῦ κειμένου, οἷα ἡ ἐναλλαγὴ ὁμοιοσχημῶν γραμμάτων, ὁ ἀναγραμματισμός, ἡ ἀπλογραφία, ἡ διττογραφία, τὸ ὁμοιοτέλευτον (τουτέστιν ἡ ἔνεκα ὁμοιοτελεύτου παράλειψις), τὸ ὁμοιόαρκτον (τουτέστιν ἡ ἔνεκα ὁμοιόαρκτου παράλειψις) κ.τ.τ., ὅτε δὲ εἰς σκοπίμους ἀλλοιώσεις, οἷαι ἡ ἀντικατάστασις δυσκόλων λέξεων δι' εὐκόλων καὶ ἡ παράθεσις γλωσσημάτων πρὸς διασάφησιν τοῦ κειμένου. Ἐπειτα ὡς πρὸς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο' ἀνεγνωρίσθη μὲν ὅτι αὕτη, ἅτε βασιζομένη ἐπὶ ἑβραϊκοῦ ἀρχαιότερου τοῦ Μασωριτικοῦ κατὰ πέντε τοῦλάχιστον αἰῶνας, βοηθεῖ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀρχαίαν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς διόρθωσιν τούτου, ἀλλὰ διηκριβώθη ἐπίσης ἡ ἔνεκα σφαλμάτων ἐξ ἀντιγραφῆς καὶ ἐρμηνευτικῶν τάσεων ἀπόκλισις αὐτῆς ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

Τοιαῦτα δ' ἐν σχέσει πρὸς τὸν χαρακτήρα ἑκατέρου τῶν κειμένων διαπιστώσαντες οἱ νεώτεροι ἐρευνηταί, ἠδυνήθησαν περαιτέρω διὰ μεθοδικῶ ἐλέγχου τῶν διαφορῶν νὰ καθορίσουν τὸ ἐπιστημονικῶς αὐθεντικὸν κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Διὰ τοιούτου ἐλέγχου παραλλαγὴ τις εὐνοοῦσα τὸ ἐν τῶν κειμένων καταλογίζεται εἰς τὸ ἕτερον ὡς σφάλμα ἐξ ἀντιγραφῆς ἢ σκόπιμος ἀνάγνωσις ἐκ μέρους γραφέως ἢ μεταφράστου, δεδομένου ὅτι πιθαναὶ αἰτίαι αὐτῆς εἶναι ἡ κακὴ κατάστασις τοῦ πρὸς ἀντιγραφὴν ἢ μετάφρασιν χειρογράφου, ἡ παράβλεψις ἢ ἡ παρακοή, ὁ ἐσφαλμένος φωνηεντισμὸς τοῦ ἀστίκτου ἑβραϊκοῦ, ἡ ἀγνοία τῆς σημασίας λέξεων ἢ ριζῶν καὶ ἡ τάσις πρὸς ἐρμηνείαν. Οὕτω καθίσταται δυνατὴ ἡ ἄρσις πλείστων ὄσων διαφορῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των δημιουργοῦν φαινομενικὴν ἀπόστασιν μεταξύ τῶν δύο κειμένων.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν φαινομενικῶν τούτων διαφορῶν διαπιστοῦται ἡ ὑπαρξίς καὶ πραγματικῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναχθοῦν εἰς τὰς εἰρημένας αἰτίας. Αἱ διαφοραὶ αὗται εἶναι κατὰ πολὺ ὀλιγώτεραι τῶν φαινομενικῶν καὶ ὀφείλουσιν τὴν προέλευσιν αὐτῶν εἰς περιστατικὰ σφάλματα ἢ πιθανὰς ἀναθεωρήσεις τοῦ προμασωριτικοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου. Πρὸς ἄρσιν δὲ πραγματικῆς διαφορᾶς ἐπιβάλλεται, ὅπως ἐκ τῶν δύο κειμένων προτιμηθῆ ἑκεῖνο, τὸ ὁποῖον

κατὰ μαρτυρίαν χειρογράφου τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης ἢ ἐν ὄψει τῶν συμφραζομένων καὶ ἄλλων, εἰ δυνατόν, τεκμηρίων διασφάζει τὴν ὀρθοτέραν προμασωριτικὴν γραφήν. Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι ἡ ἀνεύρεσις τῆς ὑπὸ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' μαρτυρουμένης γραφῆς ἐπιτυγχάνεται δι' ἀκριβοῦς ἐπαναμεταφράσεως ἤτοι δι' ἀναγωγῆς τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως εἰς ἀντίστοιχον ἑβραϊκὸν κείμενον, κατ' ἐπιστημονικὴν βεβαιότητα ταυτιζόμενον πρὸς τὸ ἀπολεσθὲν πρωτότυπον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου αὕτη ἐγένετο. Μέσον δὲ κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ E. Hatch καὶ τοῦ H. A. Redpath φιλοπονηθεὶς γλωσσικὸς θησαυρὸς τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' (A Concordance to the Septuagint. Oxford 1897. Δίτομος).

Ἐὰν ὁμως ἀμφοτέρα τὰ κείμενα εἶναι ἐσφαλμένα καὶ δὲν καθίσταται περαιτέρω δυνατὴ ἡ ἀποκατάστασις τοῦ πρωτοτύπου δι' οἰουδήποτε ἄλλου μέσου, ἀναπόφευκτος τυγχάνει ἡ ἐπέμβασις διὰ κριτικῆς εἰκασίας. Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν δεδοκιμασμένης μεθοδικῆς ἀρχῆς τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου ἡ σύγχρονος συγκριτικὴ ἔρευνα δέχεται ὡς ἐπιστημονικῶς αὐθεντικὸν κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὸ Μασωριτικόν, ἀποκαθεσταμένον πρώτιστα μὲν διὰ τῶν χειρογράφων τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης καὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', ἔπειτα δὲ διὰ τῶν λοιπῶν ἀρχαίων μεταφράσεων καὶ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ διὰ κριτικῆς εἰκασίας.

Ἐχων δ' ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ μεθοδικὴ αὕτη ἀρχὴ καὶ τὰ συναφῆ πορίσματα τῆς νεωτέρας ἑβδομηκοντολογικῆς ἐρεύνης ἀποτελοῦν τὰς βασικὰς προϋποθέσεις διὰ τε τὴν λύσιν τῶν ἐκ τῶν διαφορῶν τῶν δύο κειμένων δημιουργουμένων προβλημάτων καὶ τὴν διακρίβωσιν τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτήρος ἐνὸς ἐκάστου τῶν βιβλίων τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', ὑπέδειξα πρὸ τινων ἐτῶν ἰδίαν μέθοδον συγκριτικῆς μεταξὺ τῶν δύο κειμένων ἐρεύνης, ἣν καὶ τὸ πρῶτον ἐφήρμοσα ἐπὶ τοῦ σπουδαιότερου μέρους τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερεμίου (The Septuagint Text of the Book of Jeremias, Chapters 1-25. Evanston: Northwestern University, 1950. Τὸ φιλολογικὸν πρόβλημα τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερεμίου· κεφάλαια 1—25, 14. Ἀθήναι, 1952). Προέκρινα δὲ τότε τὸ βιβλίον τοῦ Ἱερεμίου, καθ' ὅσον ἡ διὰ νέας μεθόδου ὀρθὴ λύσις τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, θεωρουμένου ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ὡς τοῦ δυσχερεστάτου τῶν προβλημάτων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μεταξὺ τοῦ Μασωριτικοῦ καὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' συγκριτικῆς ἐρεύνης, παρεῖχε τὴν δυνατότητα λύσεως καὶ τοῦ προβλήματος παντὸς ἄλλου βιβλίου. Ὑστερον ἐφήρμοσα τὴν αὐτὴν μέθοδον ἐπὶ τοῦ βιβλίου τῶν Θρήνων (Χαρακτήρ τῆς ἀλεξανδρινῆς μεταφράσεως τοῦ βιβλίου τῶν Θρήνων, Θεσσαλονίκη, 1962).

Διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου καθίσταται εὐχερὴς ἡ ἄρσις τῶν διαφορῶν καὶ ἐν ἄλλοις βιβλίοις, ἐν οἷς αὐταὶ δημιουργοῦν αἰσθητὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν δύο κειμένων. Αἱ δ' ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ παρατηρούμεναι διαφοραὶ, ὧν ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς νεωτέρας ἑβδομηκοντολογικῆς ἐρεύ-

νης ἐξέτασις ἐπιχειρεῖται διὰ τῆς παρουσίας μελέτης, εἶναι ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς, καθόσον πέρα τῆς ἀτομικότητος τοῦ μεταφράστου ἐμφαίνουσι οὐχὶ ἐν γένει δουλικὴν μετάφρασιν, ὡς ἀβασανίστως λέγεται ἐν εἰσαγωγαῖς εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλευθέραν, ἔχουσαν κοινὰ γνωρίσματα μετὰ τῆς ἀλεξανδρινῆς μεταφράσεως τῆς Π. Διαθήκης.

Ἡ ἐν τῇ ἀλεξανδρινῇ Βίβλῳ ἰδιοτυπία τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ ἐγκριταίως ἐν τῇ ὁμοίότητι ταύτης πρὸς τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀκύλα φερομένην μετάφρασιν, γνωστὴν ἐκ λειψάνων ἄλλων βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης. Παραδείγματα τῆς ἐν τῇ ἀλεξανδρινῇ μεταφράσει τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ διαπιστουμένης ὁμοιότητος ταύτης εὐρίσκει τις παρὰ McNeile πολλά, ὧν ἄξια ἰδίας μνείας (πρβ. Barton) εἶναι τὰ ἐξῆς· ἀπόδοσις τοῦ δηλωτικοῦ τῆς αἰτιατικῆς **לֵא** διὰ τοῦ **סֵן**· ἀπόδοσις τοῦ **בֵּן** καὶ τοῦ **בְּנֵי** διὰ τοῦ **כֵּן**· ἀπόδοσις τοῦ **וְ** + ἀπαρ. διὰ τοῦ **וְ** + ἀπαρ. (1,8. 8,17. 4,13. 10,15. 3,12. 5,17. 8,15. 11,7 κ.ά.)· ἀπόδοσις τοῦ **וְ** + ὄνομ. διὰ τοῦ ὀνόματος ἐνάρθρου (2,16 **בְּנֵי** τοῦ σοφοῦ, 2,26 **בְּנֵי** τῷ ἀνθρώπῳ, 3, 17 **בְּנֵי** τῷ παντὶ πράγματι, 4,11 **בְּנֵי** καὶ ὁ εἰς, 9,4 **בְּנֵי** ὁ κύων κ.ά.)· ἀπόδοσις τοῦ ἐν συγκρίσει **כִּי** διὰ τοῦ **וְ** + αἰτ. (εἰκοσάκις καὶ πλέον, π.χ. 2,13)· ἀπόδοσις τοῦ **וְ** διὰ τοῦ **וְ** (6,6. 7,22)· ἀπόδοσις τοῦ **וְ** διὰ τοῦ **וְ** + γεν. (5,10,12. 7,12. 8,8. 12,11)· ἀπόδοσις τοῦ **וְ** διὰ τοῦ **וְ** ἀγαθωσύνη (4,9. 5,10,17. 6,3,6. 7,14,15. 9,18).

Συναφῶς πρὸς ταῦτα εἰρήσθω ὅτι ὁ Ἱερώνυμος μνημονεῖ δις (Opera V, σ. 32 καὶ 624· βλ. Barton, σ. 9) δευτέρας ἐκδόσεως τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀκύλα, ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καλουμένης κατ' ἀκριβείαν «secundam editionem, quam Hebraei κατ' ἀκριβείαν nominant». Ὁ McNeile, ὁ Barton, ὁ Bertholet (ThLZ 1910, Nr. 13, σ. 389) κ.ά. θεωροῦν τὸν μὲν ἐν τῇ ἀλεξανδρινῇ Βίβλῳ Ἑκκλησιαστικὴν ὡς τὴν α' ἐκδοσιν τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀκύλα, τὰ δ' ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς τοῦ Ὠριγένους ἀποσπάσματα ὡς τὴν β' ἐκδοσιν ταύτης. Ὁ Graetz ἀντιθέτως θεωρεῖ τὸν ἐν τῇ ἀλεξανδρινῇ Βίβλῳ Ἑκκλησιαστικὴν ὡς τὴν β' ἐκδοσιν τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀκύλα. Ὁ Klostermann, ὁ Zapletal κ.ά. φρονοῦν ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἀλεξανδρινὴ μετάφρασις τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ ἔτυχε ἀναθεωρήσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀκύλα (βλ. J. Goettsberger, Einleitung in das AT, σ. 258. Πρβ. Π. Ἰ. Μπρατσιώτου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Π.Δ., σ. 329 ἐξ.).

Ἐκ τῶν στοιχείων τῆς εἰρημένης ἰδιοτυπίας τῆς ἐν τῇ ἀλεξανδρινῇ Βίβλῳ μεταφράσεως τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι διὰ τοῦ **סֵן** ἀπόδοσις τοῦ δηλωτικοῦ τῆς αἰτιατικῆς **לֵא**. Προφανῶς ἡ τοιαύτη ἀπόδοσις χρήζει ἰκανοποιητικῆς ἐξηγήσεως. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ παρὰ τε τῷ ἡμετέρῳ μεταφράστῃ καὶ τῷ Ἀκύλα ἐμφανιζομένη μεταφραστικὴ τεχνικὴ ἐπιδιώκει τὴν ἀπόδοσιν πάσης ἐν τῷ ἑβρ. κειμένῳ λέξεως, μὴ παραθεωρουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ δηλωτικοῦ τῆς αἰτιατικῆς, οὐτινος

ἡ ἐν τῷ ἔβρ. κειμένῳ παρουσία ἐπισημαίνεται διὰ τοῦ σύν.

Συστηματικὴ ἐξέτασις τοῦ χαρακτήρος τῆς ἐν τῇ ἀλεξανδρινῇ Βίβλῳ μεταφράσεως τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ ἐπιτυγχάνεται διὰ καταλλήλου συγκριτικῆς ἐρεύνης, δι' ἧς διαπιστοῦται καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ ἡ ὑπαρξίς οὐ μόνον πραγματικῶν διαφορῶν ἀλλὰ καὶ φαινομενικῶν, δι' ὧν ἐκ πρώτης ὄψεως αὐξάνεται ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο κειμένων. Ἐπίσης καθίσταται φανερόν ὅτι ἐκ τῶν διαφορῶν τούτων αἱ μὲν πραγματικαὶ προέρχονται ἐκ περιστατικῶν σφαλμάτων ἢ πιθανῶν ἀναθεωρήσεων τοῦ προμασωριτικοῦ ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου, αἱ δὲ φαινομενικαὶ ὀφείλονται κυρίως εἰς μεταφραστικὰς ἀποκλίσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι μὲν ἐν γένει συναφεῖς πρὸς τὴν ἀλεξανδρινὴν προέλευσιν καὶ τὸν ἐρμηνευτικὸν χαρακτήρα ὀλοκλήρου τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', ἀλλὰ κατ' ἰδίαν ἐμφαίνουσι τὴν ἀτομικότητα τοῦ μεταφράστου τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ. Τοιαῦται ἀποκλίσεις ἀφθονοῦν καὶ ποικίλλουσι καθ' ὅλην τὴν ἑκτασίαν τῆς ἀλεξανδρινῆς μεταφράσεως τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ. Εὐρηγνται δ' ἐν αὐτῇ ἱκανὰ παραδείγματα παντὸς εἴδους διαφορᾶς, δι' ὧν καταφαίνεται ἡ προσπάθεια τοῦ μεταφράστου ὅτε μὲν πρὸς πιστὴν ἀπόδοσιν τοῦ πρωτοτύπου ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφου διασφύζοντος ἑνιαχοῦ προτιμοτέραν τῆς ἐν τῷ Μασωριτικῷ γραφῆν, ὅτε δὲ πρὸς ἐλευθέραν μετάφρασιν, παράφρασιν, διπλῆν μετάφρασιν, κατ' εἰκασίαν ἀπόδοσιν, ἐρμηνείαν καὶ εἴ τι ἄλλο δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς τρόπος ἄρσεως μεταφραστικῆς δυσχερείας ἢ λύσεως ἐρμηνευτικοῦ κόμβου.

Πρὸς ἀνάδειξιν λοιπὸν τοῦ χαρακτήρος τῆς ἐν τῇ ἀλεξανδρινῇ Βίβλῳ μεταφράσεως τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ ἀπαιτεῖται συστηματικὴ ἐξέτασις τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ παρατηρουμένων διαφορῶν τῶν δύο κειμένων. Ἐπιχειρῶ δὲ ταύτην διὰ τῆς ἐπί τε τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερεμίου καὶ τοῦ βιβλίου τῶν Θρηνην ἐφαρμοσθείσης συγκριτικῆς μεθόδου, συγκρίνων λεπτομερῶς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον (E)* πρὸς τὸ μασωριτικὸν ἑβραϊκὸν (M) καὶ κατατάσσων τὸ οὕτω συλλεγόμενον ὕλικόν εἰς τὰ κύρια εἶδη διαφορᾶς τούτων ἧτοι παραλείψεις, προσθήκας, μεταθέσεις, μετασχηματισμούς καὶ ἀντικαταστάσεις. Καὶ ἡ μὲν σύγκρισις βασίζεται ἐπὶ τῶν ἤδη μνημονευθειῶν κριτικῶν ἐκδόσεων τοῦ Kittel καὶ τοῦ Rahlfs, ὑποβοηθουμένη καὶ ὑπὸ τῆς ὑπὸ H. B. Swete κριτικῆς ἐκδόσεως τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' (The Old Testament in Greek. Cambridge, 1925. Τρίτομος), δι' ἧς ἑνιαχοῦ παρέχεται προκριτέα γραφή. Ἡ δὲ κατάταξις γίνεται ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, διὸ καὶ καλῶ παραλείψεις τὰ παραλειπόμενα ἐκ τοῦ E καὶ ἀντιστοίχως ὑπάρχοντα ἐν τῷ M, προσθήκας τὰ προστιθέμενα ἐν τῷ E καὶ μὴ ἀντιστοίχως ὑπάρχοντα ἐν τῷ M, μεταθέσεις τὰ ἔχοντα ἐν τῷ E θέσιν διάφορον τῆς ἐν τῷ M, μετασχηματισμούς τὰ ἔχοντα ἐν τῷ E τύπον διάφορον τοῦ ἐν τῷ M, καὶ ἀντικαταστάσεις τὰ ἐν τῷ E ἐμφανιζόμενα ὡς κατ' οὐσίαν διάφορα τῶν ἐν τῷ M.

* Συντμήσεις καὶ σημεῖα εὐρίσκονται ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης μελέτης.

Τέλος ὑποβάλλω τὰ εἶδη ταῦτα εἰς μεθοδολογικὴν διαφοροποίησιν ἀνάλογον πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως, καὶ οὕτω αἱ μὲν φαινομενικαὶ παραλλαγαί, δυνάμεναι νὰ κληθοῦν καὶ παρεξηγημέναι ὡς ὑπ' ἄλλων συγχεόμεναι πρὸς τὰς πραγματικάς, ἀνάγονται εἰς τὰς τυχαίας ἢ σκοπίμους αἰτίας τῆς προελεύσεως αὐτῶν, αἱ δὲ πραγματικαὶ ἀξιολογοῦνται κριτικῶς καὶ διακρίνονται εἰς εὐνοούσας τὸ Μ καὶ εὐνοούσας τὸ Ε. Ἐπιπλέον ἡ μέθοδος, δι' ἧς ἐπιδιώκεται ἡ ἄρσις τῶν διαφορῶν, ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τῶν συμπτωματικῶν σφαλμάτων, χωρεῖ βαθμηδὸν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν τάσεων τῆς μέχρις ἐρμηνείας ἐνίοτε ἐξικνουμένης ἐλευθέρας μεταφράσεως καὶ καταλήγει εἰς τὴν διὰ κριτικοῦ ἐλέγχου τῶν πραγματικῶν διαφορῶν προτίμησιν τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἐτέρου τῶν κειμένων.

Ἐν τῇ ἀξιολογήσει δὲ τῶν διαφορῶν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον αἱ ἐν κριτικαῖς μελέταις ἀλλὰ καὶ αἱ σποράδην ἐν ὑπομνήμασιν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ ἀπαντῶσαι σχετικαὶ παρατηρήσεις ἐξόχων ἐρμηνευτῶν. Εἰς τὰ ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ πλήρως ἀναγραφόμενα βοηθήματα ταῦτα δύναται τις νὰ ἀνατρέξῃ, ὀδηγούμενος διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως καὶ τῶν ἐκάστοτε δεδομένων ἀριθμῶν κεφαλαίου καὶ στίχου τοῦ βιβλίου τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ.

I. ΠΑΡΑΛΕΙΨΕΙΣ

Αἱ διὰ συγκρίσεως τῶν δύο κειμένων τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ διαπιστούμεναι παραλείψεις, λέξεις δηλ. ἢ φράσεις παραλειπόμεναι ἐκ τοῦ Ε, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον φαινομενικαὶ ἢ, ὡς ἐπὶ τὸ χαρακτηριστικώτερον καλῶ ταύτας, παρεξηγημένα. Τῶν λοιπῶν δὲ παραλείψεων ἄλλαι εὐνοοῦν τὸ Μ καὶ ἄλλαι τὸ Ε.

Α'. Παρεξηγημένα παραλείψεις

Ἡ διάκρισις τῶν παραλείψεων εἰς φαινομενικάς καὶ πραγματικάς βοηθεῖ εἰς ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀποστάσεως τῶν δύο κειμένων. Ἀνάγονται δ' αἱ φαινομενικαὶ ἢ ὑπ' ἄλλων παρεξηγημένα παραλείψεις εἰς τὰς κάτωθι αἰτίαις.

α'. Σύμπτυξις

Παραλείψεις τινὲς ὀφείλονται εἰς σύμπτυξιν. Οὕτω ἐν τοῖς κάτωθι χωρίοις ὁ μ. ἀποδίδει δύο στενωῶς πρὸς ἀλλήλας συνδεομένας λέξεις διὰ μιᾶς ἰσοδυναμίου πρὸς αὐτάς·

3,15 **הַיְשֵׁב־הַמַּעֲבֵד** (=ὅ,τι ὑπῆρξεν) τὸ γενόμενον.

4,3 **אֵל יָדַע** (=εἰσέτι δὲν) οὐπω.

7,22 **בְּרַב־מִיָּמִים** (=πολλὰς φορὰς) πλειστάκις.

β'. Ἑλληνικὴ γλωσσικὴ αἴσθησις

Πολλαὶ παραλείψεις ὀφείλονται εἰς ἑλληνικὴν γλωσσικὴν αἴσθησιν. Ὁ μ. δηλαδὴ, γνωρίζων ἐπαρκῶς τὴν ἐν ἀλεξανδρινῷ περιβάλλοντι ὁμιλουμένην ἑλληνικὴν, εὐρίσκει ἐκφράσεις ἰσοδύναμους πρὸς τὰς ἐν τῷ ἔβρ. πρωτοτύπῳ ἰδιωματικάς, ὧν ἀνελλήνιστος δουλικὴ ἀπόδοσις δὲν θά ἱκανοποιεῖ τοὺς ἑλληνοφώνους ἀναγνώστας. Ἐκ τῆς ἐλευθέρας λοιπὸν ἀποδόσεως ἰδιωματικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκφράσεων ἐξηγεῖται τὸ ὅτι ἐν τῷ Ε παραλείπονται λέξεις ἀπαραίτητοι ἐν τῇ ἑβραϊκῇ συντάξει.

2,11 **לְמַעַן** καὶ ἐν **מִדְּחַוָּה**. Ὁ μ. δὲν ἀναγινώσκει τὸ ἄρθρον, παρασυρόμενος ἐκ τοῦ προηγ. **מִלְּבָב**, ἔνθα τὴν χρῆσιν τοῦ ἄρθρου δὲν ἐπιτρέπει ἡ συνεζ. κατάστασις.

2,14 **לְשֹׁמֵר** ἐν **שֹׁמֵר**.

2,24 **בְּאָדָם** ἐν **אָדָם**.

3,11 מְבִלִי אִשְׁרֵי לֹא-יִצְמָא (=πλήν οὕτως, ὥστε δὲν δύναται νὰ ἐξεύ-
ρη ἢ νὰ κατανοήσῃ) ὅπως μὴ εὕρη.

5,2 הַחֲלוּם הַנִּפְתָּוּת. Ὁ μ. ἀποδίδει ἀνάρθρως ὡς καὶ ἐν τῷ ἐπομ.
στιχιδίῳ (φωνή ἄφρονος).

5,8 בְּכֹל עֵין παντί.

6,12 כָּצֵל עֵין שִׁיבָה. Ἐντ. παρατηρεῖται καὶ ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις. כ
ἀντί כ.

8,16 הַלַּיְלָה וּבַלַּיְלָה עֵין ἡμέρα καὶ ἐν νυκτί.

8,17 הָאָדָם וְכֹל אֲשֶׁר בְּיָדָיו οὐ δύνησεται ἄνθρωπος.

9,3 אֲשֶׁר-נִשְׁעֵשָׂה πεπονημένῳ.

10,3 בְּדֶרֶךְ עֵין ὁδῷ.

10,16 בְּבֹקֶר עֵין πρωΐα.

11,6 בְּבֹקֶר עֵין πρωΐα.

11,6 וְלַעֲרֵב καὶ εἰς ἑσπέραν.

11,9 בְּמִשְׁפָּחָה עֵין κρίσει.

12,1 וְזָכַר אֶת-יְבוּרָאִיךָ καὶ μνησθήτι τοῦ κτίσαντός σε. Κανονικὴ
ἀπόδοσις τοῦ δηλωτικοῦ τῆς αἰτιατικῆς אֶת.

12,3 עֵין ἡμέρα.

12,4 בְּשׁוּק עֵין ἀγορᾶ.

12,7 כִּשְׁהִיא (=καθὼς ἦτο) ὡς ἦν.

γ'. Εἰκασία

Παραλείψεις τινὲς ὀφείλονται εἰς κριτικὴν εἰκασίαν. Ἐν ὄψει δηλ. τῶν
περὶ τὴν γραφὴν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν δυσχερειῶν τῆς ἐποχῆς του, ἀναγκάζεται
ὁ μ. νὰ ὑποβάλλῃ τὰ σχετικὰ χωρία εἰς κριτικὸν ἔλεγχον καὶ νὰ διορθώσῃ αὐτὰ
κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν. Τὰ κάτωθι χωρία μαρτυροῦν ὅτι λέξεις τινὲς δὲν
εὐρίσκουν θέσιν ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ μ. διορθουμένῳ κειμένῳ.

2,15 וּדְבַרְתִּי עֵין ἑλάλησα. Ὁ μ., ἀποδίδων διὰ τοῦ τότε περισσὸν
ἐλάλησα φράσιν περιέχουσαν παρεφθαρμένας λέξεις, παραλείπει κατ' ἀνάγκην
τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ו. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν·
«Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Galling, τοῦ Koehler κ.ἄ. וְאֵין יִתְרוֹן ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει
ὑπεροχὴ ἀντὶ אֵין יִתְרֵן Ὁ' τότε περισσόν».

5,7 בְּמַדִּינָה (=ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ) עֵין χώρα.

11,5 וְדַע עֵין כֹּחַ אִשְׁרֵי אֵין (=καθὼς δὲν γνωρίζεις) עֵין οἷς οὐκ ἔστιν
γινώσκων. Πρβ. τὴν ἐν τῷ כֹּחַ אִשְׁרֵי ἀνάγνωσιν כ עֵין כ. Ὁ μ. συνδέων τὸ ἐν
οἷς... πνεύματος πρὸς τὸν προηγ. στίχον ἀναγινώσκει אֵין πρὸς ἀπόδοσιν γ'
προσώπου. Ἐὰν εἶχε συνδέσει τὴν φράσιν πρὸς τὸν λοιπὸν στίχον, θὰ εἶχεν
ἀποδώσει διὰ τοῦ οὐκ ἔση. Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

Β'. Παραλείψεις εὐνοοῦσαι τὸ Μασωριτικόν

Ἐκτὸς τῶν εἰς ἑλλιπῆ γραφὴν καὶ ἐλευθέραν μετάφρασιν ὀφειλομένων φαινομενικῶν παραλείψεων ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι δημιουργοῦν πραγματικὴν ἀπόστασιν μεταξύ τῶν δύο κειμένων. Αἱ πραγματικαὶ αὗται παραλείψεις ὑποβάλλονται εἰς κριτικὸν ἔλεγχον, δι' οὗ διαπιστοῦται ὅτι ἄλλαι ἐξ αὐτῶν εὐνοοῦν τὸ Μ καὶ ἄλλαι τὸ Ε. Αἱ εὐνοοῦσαι τὸ Μ παραλείψεις ὀφείλονται εἰς περιστατικὰ σφάλματα, διαφυγόντα τὴν προσοχὴν τοῦ μ. ἢ ἀντιγραφέως τινὸς τοῦ ἐφ' οὗ ἐβασίσθη τὸ Ε ἔβρ. κειμένου. Οὕτω ὀπτικὸν ἢ ἀκουστικὸν τι σφάλμα, ἀμελῆς τις ἀνάγνωσις καὶ κακὴ κατάστασις τοῦ ὑπὸ μετάφρασιν χειρογράφου δύνανται ἐξ ἴσου νὰ θεωρηθοῦν πιθαναὶ αἰτίαι τῶν κάτωθι παραλείψεων·

2,12 **ע כבר רשא תא** (=β,τι ἤδη ἔχει προχθῆ) **τὰ ὅσα ἐποίησεν αὐτήν.** Τὸ **כבר** παραλείπεται καὶ ἐκ τῆς Π, τῆς V καὶ τοῦ Θ, ἀλλ' ἡ παρουσία τούτου εἶναι ἀπαραίτητος. Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

5,12 **להלך הער** (=κακὸν θλιβερόν) **ἄρρωστία.** Ἐκ τοῦ Ε, ἂν μὴ ἐκ τοῦ ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη τοῦτο ἔβρ. κειμένου ἔχει ἐκπέσει ἡ λέξις **πονηρὰ.** Πρβ. στ. 15, ἔνθα ἡ αὐτὴ ἔβρ. φράσις ἀποδίδεται διὰ τοῦ **πονηρὰ ἄρρωστία.** Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

7,22 **גנ כי ותי.**

8,10 **קרוק ומקום** καὶ **ἐκ τόπου ἁγίου.** Βλ. Rahlfs «τόπου La⁺] του mss». Πρβ. ΒΗ «I cpl MSS (incl cod Hill) **וקרוק**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Ehrlich, τοῦ Gordis, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **וקרוק** (ἀπόλ. κατ.) καὶ ἐκ τοῦ τόπου ἀντὶ **וקרוק** (συνεζ. κατ.)».

11,5 **כעצמים** ὡς **ὀστᾶ.** Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τῆς ΒΗ, τοῦ Ehrlich, τοῦ Gordis, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **כעצמים** εἰς τὰ ὀστᾶ (ἔβρ. τινα χειρόγρ., T) ἀντὶ **כעצמים** ὡς (καὶ τὴν ὁδὸν) τῶν ὀστῶν».

Γ'. Παραλείψεις εὐνοοῦσαι τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'

Αἱ κάτωθι παραλείψεις εὐνοοῦν τὸ Ε καὶ ὀφείλονται εἰς διττογραφίαν ἢ ἄλλην ἐσφαλμένην γραφὴν τοῦ Μ·

3,19 **קרוק ומקום** **συνάντημα.** Βλ. ΒΗ «I c mlt MSS GKS^bST Hier **קרוק**». Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Galling, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **קרוק** **τύχη** (Ο') ἀντὶ **קרוק** καὶ **τύχη**».

5,15 **קרוק ומקום** καὶ **γε τοῦτο.** Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει

παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Galling κ.ξ. **נָגַל** καὶ (4Q. "Ορα Kroeber) ἀντὶ **נָגַל** ἔτι καὶ (διττογρ.)».

5,16 **בַּחֲשֵׁךְ** ἐν σκότει. Πρβ. BH «GKS^b **בַּחֲשֵׁךְ**».

5,16 **וּחְלִי** καὶ ἄρρωστία. Βλ. BH «Verss **וּחְלִי**». Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Grätz, τοῦ Delitzsch, τοῦ Nowack, τοῦ Barton, τοῦ Kroeber κ.ξ. **וּחְלִי** καὶ νόσῳ (Ο') ἀντὶ **וּחְלִי** καὶ (ἐν) νόσῳ του (διττογρ.)».

10,3 **כְּשֶׁהֶסְכַּל** ἄφρων. Βλ. BH «Q pl MSS G **כְּשֶׁהֶסְכַּל**». Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Galling, τοῦ Kroeber κ.ξ. **כְּשֶׁהֶסְכַּל** (κεραί, Ο') ὅταν ἄφρων (τις) ἀντὶ **כְּשֶׁהֶסְכַּל** (θεθειβ) ὅταν ὁ ἄφρων».

τοῦ μεταφράστου. Οὕτω λέξις τις προστίθεται ἐλευθέρως ἐν τοῖς κάτωθι χωρίοις·

1,2 תלת אמר εἶπεν ὁ Ἐκκλησιαστής.

1,13 אלהים ὁ Θεός.

2,3 טוב ויין ποῖον τὸ ἀγαθόν.

5,3 אשר תא σὺν ὅσα ἑάν. Πρβ. Liddell/Scott, λ. ἐάν «II in Hellenistic and late Greek, = ἄν after relative Pronouns and Conjunctions».

5,10 אם כי ὅτι ἀλλ' ἤ. Ὁ μ. παραφράζει τὸ אם διὰ τοῦ ἀλλ' ἤ, παρ' ὅτι τοῦτο ἤρκει εἰς ἀπόδοσιν ἀμφοτέρων τῶν ἑβρ. λέξεων.

5,15 ילך כן οὕτως καὶ ἀπελεύσεται.

7,13 עותו אשר תא ὃν ἄν ὁ Θεὸς διαστρέψη αὐτόν.

8,3 אשר כל πᾶν, ὃ ἑάν.

8,11 רע לעשות τοῦ ποιῆσαι τὸ πονηρόν. Πρβ. τὸ αὐτὸ ἐν τῷ ἔπομ. στίχῳ.

8,12 רע עשה ἐποίησε τὸ πονηρόν.

9,2 רא שבועה ὁ τὸν ὄρκον φοβούμενος.

9,10 אשר כל πάντα, ὅσα ἄν.

10,16 נער νεώτερος. Τὸ E εἶναι συγκριτικὸς τοῦ νέος, ἐπέχων ἐν τῇ κοινῇ καὶ θέσιν θετικοῦ βαθμοῦ. Πρβ. Φ. Π. σ. 64.

10,20 הכנפים (κεραὶ כנפים) ובעל καὶ ὁ ἔχων τὰς πτέρυγας. Ὁ μ. ἔχων κατὰ νοῦν ὅτι τὸ בעל σημαίνει κύριος, ὁ ἔχων ἀποδίδει δουλικῶς, παραθεωρῶν ὅτι ἡ ἀντίστοιχος ἑβρ. φράσις ἴσταται παραλλήλως πρὸς τὴν συνώνυμόν της השמים עון. Κατὰ ταῦτα ἐπιτυχῆς θὰ ἦτο ἡ ἀπόδοσις καὶ ἔχον [τάς] πτέρυγας. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν· «καὶ πτερωτὸν (ὄν)».

11,8 אם כי ὅτι καὶ ἑάν. Ἴσως νομίση τις ὅτι ὁ μ. ἀνέγνω אם גם כי, ἀλλ' ἄς ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ גם πανταχοῦ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ ἀποδίδεται διὰ τοῦ καὶ γε.

12,1 אשר תאמר ἐν οἷς ἑρεῖς. Πρβ. Rahlfs («en»)S*+». Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ ἐν προστίθεται ἐλευθέρως πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ νοήματος. Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

12,3 ויזעו ἢ ἑάν σαλευθῶσιν.

δ'. Εἰκασία

Ἐν τοῖς κάτωθι χωρίοις αἱ προστιθέμεναι λέξεις ὀφείλονται εἰς κριτικὴν εἰκασίαν·

5,17 אשׁר יפּי אשׁר ὃ ἔστιν καλόν. Τὸ ἐννοούμενον ῥῆμα δὲν εἶναι τὸ ἔστιν, ἀλλὰ τὸ ἐν τῷ προηγ. στιχιδίῳ εἶδον (יִרְאֶה).

7,25 תוללות καὶ περιφοράν. Πρβ. BH «d תוללות; mlt MSS GS^bKS

ἦν». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Διαγράφω τὰς λέξεις **תוללול תולכלה** καὶ τὴν **מוריאן** (ὡς) ἀνοησίαν ὡς γλῶσσαν (πρβ. 1,17)».

Β'. Προσθήκαι εὐνοοῦσαι τὸ Μασωριτικὸν

Πολλὰι λέξεις ἐν τῷ E ὀφείλονται εἰς σφάλματα ἐκ μέρους γραφέως τινὸς τοῦ ἐφ' οὗ ἐβασίσθη τὸ E ἐβραϊκοῦ ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ μεταφράστου.

1,1 **מלך βασιλεὺς Ἰσραήλ**. Πρβ. BH «GLS^bK+**למלך**». Γλῶσσα προελθοῦσα, ὡς φαίνεται, ἐκ τοῦ στ. 12.

1,8 **עשב ת־לא** καὶ οὐκ ἐμπλησθήσεται. Ὁ μ. δὲν ἀντελήφθη ὅτι τὸ **גו עשב ת־לא** εἶναι ἀντικείμενον τοῦ **דבר**. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν· «δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ (ὅτι) δὲν χορτάζεται ὁ ὀφθαλμὸς βλέπων καὶ δὲν πληροῦται τὸ οὖς ἀκοῦον».

2,15 M **ⲗⲓⲟⲩⲧⲓ ⲁⲫⲣⲱⲛ ⲉⲕ ⲡⲉⲣⲓⲥⲥⲉⲩⲙⲁⲧⲟⲥ ⲗⲁⲗⲉⲓ**. Πρβ. BH «G et Verss sqq addunt et trsp (cf Mt 12,34; Lk 6,45)». Γλῶσσα δι' ἧς ἐπιδιώκεται διασάφησις τῆς φράσεως **περισσὸν ἐλάλησα ἐν καρδίᾳ μου**.

3,18 **הם** καὶ **γε** αὐτοῖς. Ὁ μ. ἀναγ. **הם** **ג**. Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Galling κ.ἄ. **הם** **למה** ὅποιοι (εἶναι) αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀντὶ **הם** **למה** **למה** **למה** **למה** **למה** ὅτι αὐτοὶ (εἶναι) κτήρη αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς».

4,17 **זב** θυσία σου. Πρβ. BH «G^{BAC}S^bKA **זב**». Τὸ **ז** ἐκ διττογραφίας· πρβ. τὸ **ז** ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπομ. λέξεως.

7,2 **מלכת** ἢ ὅτι πορευθῆναι. Φαίνεται ὅτι ὁ μ. ἀνέγνω **מלכת**. Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

7,12 **בצל** **כי** διότι ἐν σκιά αὐτῆς. Πρβ. BH. Ὁ μ. προσθέτει τὸ ἐξυπακουόμενον αὐτῆς.

7,22 **רבות ידע** **לך** **כי** ὅτι πλειστάκις πονηρεύσεται σε καὶ καθόδους πολλὰς κακώσει καρδίαν σου. Διπλῆ μετάφρασις. Πρβ. Barton «The present reading of G is conflate, that of 'A having been combined with it (so Montfaucon and Wr.)». Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου· «διότι πολλὰς φορὰς καὶ ἡ καρδία σου γνωρίζει».

9,2 **טוב** **ת־א** **טוב** καὶ **ת־א** κακῶ. Πρβ. BH «d1; Verss (exc T) + **ת־א**». Ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ Barton ὅτι αἱ ἀρχαῖαι μεταφράσεις (ἐσφαλμένως ἐξαιρεῖ τὴν τῶν O') προσθέτουν **ערל** πρὸς σχηματισμὸν ζεύγους ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸ **טוב**. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Διάγρ. μετὰ τοῦ Bickell, τοῦ Wildeboer, τοῦ Siegfried, τοῦ Barton, τοῦ Pautrel κ.ἄ. τὸ **טוב** **ל** **דיא** **τὸν** **ἀγαθὸν** (διττογρ.)».

11,1 **לשמונה ונג לשבעה** τοῖς ἑπτὰ καὶ γε τοῖς ὀκτώ. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν· «Δὸς μερίδιον εἰς ἑπτὰ ἤ καὶ εἰς ὀκτώ».

Γ'. Προσθῆκαι εὐνοοῦσαι τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'

Αἱ κάτωθι προσθῆκαι εὐνοοῦν τὸ E, καθόσον ὀφείλονται εἰς σφάλματα γενόμενα κατὰ τὴν δι' ἀντιγραφῆς παράδοσιν τοῦ M·

2,24 **ושיאכל** ὃ φάγεται. Πρβ. BH «l c G^{ev} KSTL Hier 'שׂ».
Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Delitzsch, τοῦ Budde, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **מְשִׂיאֵכֶל** παρὰ τὸ *na* τρώγη (ἀρχ. μεταφρ.) ἀντὶ **שׂיאכל** ὅστις τρώγει».

2,24 **והראה ושתה** καὶ ὃ πίεται καὶ ὃ δείξει. Πρβ. Barton· «Perhaps as McNeile suggests the relative שׂ was dropped by mistake from **ושישתה** because of its proximity to another שׂ, after which **והראה** was changed so as to make the tense conform».

9,2 **הנשבוע** ὡς ὁ ὀμνύων. Πρβ. BH «l c Verss 'בַּנְּשָׁבֵעַ». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Budde, τοῦ Gordis, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **בְּנִשְׁבָּע** (Ο' Π, V) ὅπως (εἶναι) ὁ ὀμνύων ἀντὶ **הַנְּשָׁבֵעַ** ὁ ὀμνύων».

9,9 **בתיים** ἐν τῇ ζωῇ σου. Πρβ. BH «G בְּתֵיִם». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Galling κ.ἄ. **בְּתֵיִם** Ο' ἐν τῇ ζωῇ σου ἀντὶ **בְּתֵיִם** ἐν τῇ ζωῇ».

III. ΜΕΤΑΘΕΣΕΙΣ

Ἐκ τῆς ἐν τῷ Ε ἀλλαγῆς τῆς σειρᾶς τῶν ἀντιστοιχῶν λέξεων τοῦ πρωτοτύπου προέρχεται ἕτερον εἶδος διαφορᾶς τῶν κειμένων, αἱ μεταθέσεις. Ἄλλ' αἱ ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Θρήνων μεταθέσεις, ἅτε ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλωσσικὴν αἴσθησιν τοῦ μεταφράστου, εἶναι φαινομενικαὶ καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν δημιουργοῦν πραγματικὴν ἀπόστασιν μεταξύ τῶν δύο κειμένων. Εὔρηγται δ' αὐταὶ ἐν τοῖς κάτωθι χωρίοις·

3,18 (M 3,17) **שׁוּ עֵכֶי**. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Houbigant, τοῦ Dathe, τοῦ Grätz, τοῦ Nowack, τοῦ Barton, τοῦ Leahy κ.ἄ. **שׁוּ** ἔχει ὀρίσει ἀντὶ **שׁוּ** ἐκεῖ.

7,25 **כֹּסַר יְשַׁר** (=ἀσέβειαν ἄφρονος) **ἀσεβοῦς ἀφροσύνην**. Ἐν τῷ ἐφ' οὗ ἐβασίσθη τὸ Ε ἑβραϊκῶ ἢ σειρά τῶν δύο λέξεων δὲν ἦτο, ὡς φαίνεται, ἀντίστροφος. Πρβ. τὴν χρῆσιν ἐπιθέτου ἀντὶ οὐσιαστικοῦ. Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῦ τὴν διαφοράν.

9,5 **הָלַל יוֹגֵי־אֵי וְאֵי** καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἔτι.

10,1 **מַעַם...מִמְכַּחַם** **τίμιον ὀλίγον σοφίας**. Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῦ τὴν διαφοράν. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ ἡμισιχίου· «(οὕτω καὶ) τὸ πολύτιμον τῆς σοφίας καταστρέφει μωρία ὀλίγη».

IV. ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Οἱ μετασχηματισμοὶ ἦτοι αἱ περὶ τὸν τύπον ὀνόματος, ἐπιθήματος ἢ ῥήματος παραλλαγὰι τοῦ Ε διακρίνονται, ὡς καὶ τὰ ἄλλα εἴδη διαφορᾶς τῶν δύο κειμένων, εἰς φαινομενικοὺς καὶ πραγματικοὺς. Καὶ οἱ μὲν φαινομενικοὶ ἢ παρεξηγημένοι μετασχηματισμοὶ ὀφείλονται εἰς σφάλματα γραφῶν καὶ ἐρμηνευτικὰς τάσεις τοῦ μεταφράστου, οἱ δὲ πραγματικοὶ ἀνάγονται εἰς πιθανὰς αἰτίας, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ἄλλοι ἐξ αὐτῶν εὐνοοῦν τὸ Μ καὶ ἄλλοι τὸ Ε.

Α'. Παρεξηγημένοι μετασχηματισμοὶ

Εἰδικώτερον οἱ φαινομενικοὶ ἢ παρεξηγημένοι μετασχηματισμοὶ ὀφείλονται εἰς τὰς κάτωθι αἰτίας.

α'. Ἐσφαλμένη γραφὴ χειρογράφων

Ἐξ ἐσφαλμένης γραφῆς χειρογράφων προέρχονται οἱ ἐπόμενοι μετασχηματισμοί·

2,12 תללהי και περιφοράν. Πρβ. BH «l תללהי». Βλ. καὶ 10,13. Ὁ μ. προφανῶς ἀναγινώσκει תללהי, ὅπερ καὶ θεωρεῖται ὑπὸ τῆς BH ὡς ἡ ὀρθὴ ἐκφορὰ τῆς λέξεως.

2,21 ונתן דώσει αὐτῷ. Πρβ. Swete «αὐτῷ 2°] αὐτὸν AC».

3,19 חרמו...חרמו συνάντημα υἱῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνάντημα τοῦ κτήνους. Ὁρθὴ εἶναι ἡ κατὰ συνεζ. κατάστασιν ἀνάγνωσις τοῦ חרמו. Πρβ. BH «l c Verss חרמו...חרמו».

5,7 רמ ש φυλάξαι. Πρβ. Swete «φυλάξαι] φυλάξει B^{c-a} φυλάσσει AC».

7,13 ותו עשן ὃν ἂν ὁ Θεὸς διαστρέψη αὐτόν. Ἡ ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ Ε φαίνεται ὅτι ἦτο δ ἂν ὁ Θεὸς διαστρέψη αὐτό. Πρβ. Swete «ον] ο C». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου «ὅ,τι (Αὐτὸς) ἐστρέβλωσεν».

7,22 לב יד κακώσει καρδίαν σου. Πρβ. Rahlfs «καρδια B⁺».

10,15 ונעו תי κοπώσει αὐτούς. Πρβ. Swete «αὐτους] αὐτον BA». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν «καταπονεῖ (καὶ) ἐκεῖνον».

10,19 חסרה και τοῦ ἀργυρίου. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ Ε ἦτο καὶ τὸ ἀργύριον.

β'. Σύμπτυξις

Ἐνίοτε τὸ ἐβραϊκὸν ἀποδίδεται συνεπτυγμένως·

1,11 שִׁיהוּ גֵנוֹמֵנוֹיִם.

1,11 שִׁיהוּ עַם μετὰ τῶν γενησομένων.

1,13 עֲשֵׂה לְכָל־אִשׁר נַעֲשֵׂה περὶ πάντων τῶν γινομένων.

2,7 וּבְנֵי־בֵית הָיָה לִי καὶ οἰκογενεῖς ἐγένοντό μοι. Πρβ. Barton·

«[בְּנֵי בֵית הָיָה לִי] is a phrase with a pl. sub. and a sing. pred. Tyler thought the expression a collective, but Ges^k. (§ 145^u) and Kō. (§ 349g) explain it better as a case where the sing. dependent gen. has attracted the verb to its number. One MS has corrected to וְיָהּ (cf. Dr.)».

2,7 שִׁהוּ מַכְלָּ וְיָהּ ὑπὲρ πάντας τοὺς γινομένους.

2,9 שִׁהוּ מַכְלָּ פָּרָא ὑπὲρ πάντας τοὺς γινομένους.

γ'. Ἐλευθέρα μετάφρασις

Πολλοὶ μετασχηματισμοὶ ὀφείλονται εἰς ἐλευθέραν μετάφρασιν, ἥς αἱ διάφοροι μορφαὶ ἔχουν ὡς ἐξῆς·

1. Ἀλλὰ γῆ πτώσεως·

1,3 שִׁעַמְלָּ וְיָהּ מוֹחְתֵי. Θὰ ἀνέμενέ τις ὁ μοχθεῖ. Ἐν τῷ Ε ἢ ἀναφ. ἀντ. ἔλκεται ὑπὸ τοῦ προηγ. μόχθω.

2,11 יָדַי שָׁעִנוּ וְיָהּ עֲשִׂיתִּי אֵי חַיִּים מוֹ. Θὰ ἀνέμενέ τις ἄ. Τοῦτο ὁμως ἔλκεται ὑπὸ τοῦ προηγ. ποιήμασιν, εἰς ὃ καὶ ἀναφέρεται, καὶ οὕτω γίνεται οἷς.

2,11 שִׁעַמְלָּ וְיָהּ עֲשִׂיתִּי. Θὰ ἀνέμενέ τις ὄν, ἀλλὰ τοῦτο ἔλκεται ὑπὸ τοῦ προηγ. μόχθω, εἰς ὃ καὶ ἀναφέρεται.

2,19 וְשִׁחַכְמַתִּי וְשִׁעַמְלָּ וְיָהּ עֲשִׂיתִּי אֵי חַיִּים מוֹ καὶ וְיָהּ עֲשִׂיתִּי אֵי חַיִּים מוֹ. Θὰ ἀνέμενέ τις ὄν... ὄν, ἀλλὰ ταῦτα ἔλκονται ὑπὸ τοῦ προηγ. μόχθω εἰς ὃ καὶ ἀναφέρονται.

2,20 וְיָהּ עֲשִׂיתִּי אֵי חַיִּים מוֹ (=να ἀπελπίσω τὴν καρδίαν μου) τοῦ ἀποτάξασθαι τῇ καρδίᾳ μου. Ἡ ἐλληνικὴ γλωσσικὴ αἴσθησις τοῦ μ. ἀπαιτεῖ τὴν μετὰ δοτικῆς σύνταξιν τοῦ ἀποτάσσομαι.

2,23 וְיָהּ עֲשִׂיתִּי אֵי חַיִּים מוֹ וְיָהּ עֲשִׂיתִּי אֵי חַיִּים מוֹ καὶ θυμοῦ περισπασμὸς αὐτοῦ. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου· «Ἐφ' ὅσον πᾶσαι αἱ ἡμέραι του (εἶναι) πόνος καὶ δυσαρέστησις τὸ ἐπιτήδευμά του».

2,24 וְיָהּ עֲשִׂיתִּי אֵי חַיִּים מוֹ καὶ ὁ δείξει τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀγαθόν. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου· «καὶ να εὐφραίνῃ τὴν ψυχὴν του ἐν τῷ μόχθω του».

5,12 וְיָהּ עֲשִׂיתִּי אֵי חַיִּים מוֹ καὶ ὁ δείξει τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀγαθόν. Ἡ φράσις, ἀναφερομέ-

- 5,5 אֶת-מַעֲשֵׂה תָּא פּוֹיָהֶמָתָא. Πρβ. ΒΗ «MSS Or Verss מַעֲשֵׂי».
- 6,6 הַכֹּל הוֹלֵךְ תָּא פָּאנְתָּא פּוֹרֵעֵתָא. Ἀττική σύνταξις.
- 7,6 כִּסְיֵי הַכֹּסִיף כֵּן שִׁחַק הַכֹּסִיף οὕτως γέλωσ τῶν ἀφρόνων. Ὁ μ. ἔχει κατὰ νοῦν τὸ ἐν τῷ προηγ. στίχῳ כִּסְיֵי.
- 7,13 אֶת-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים (=τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ) תָּא פּוֹיָהֶמָתָא תּוּ Θεοῦ. Πρβ. ΒΗ «GKS Hier V מַעֲשֵׂי».
- 8,17 אֶת-כָּל-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים סὺν πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου «τότε παρατήρησα πᾶν ἔργον τοῦ Θεοῦ».
- 9,17 מוֹעֵקֶת מוֹשֵׁל ὑπὲρ κραυγὴν ἐξουσιαζόντων.
- 10,20 וּבַחֲרֵי מִשְׁכָּבְךָ καὶ ἐν ταμειοῖς κοιτώνων σου. Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν. Ὁ μ. ἀποδίδει κατὰ πληθ. οὐ μόνον τὸ קְרִי (συνεζ. κατ.) ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ τούτου ἐξαρτώμενον מִשְׁכָּב (γεν.).
- 11,5 אֶת-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים (=τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ) תָּא פּוֹיָהֶמָתָא תּוּ Θεοῦ. Πρβ. ΒΗ «GS^bKS Hier V מַעֲשֵׂי».
4. Χρησις ἀορίστου ἀντὶ ἐνεστῶτος
- 3,14 כָּל-אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה (=πᾶν ὅ,τι ποιεῖ) פָּאנְתָּא, ὅσα ἐποίησεν.
5. Χρησις ἀπαρεμφάτου ἀντὶ μὴ τετελεσμένου
- 5,4 וְלֹא תִשְׁלַם (=καὶ νὰ μὴ ἀποδώσης) καὶ μὴ ἀποδοῦναι.
6. Ἐναρθρον ἀπαρέμφατον ἀντὶ ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας καὶ μὴ τετελεσμένου
- 5,4 מִטּוֹב אֲשֶׁר לֹא-תִדְרַר (=κάλλιον νὰ μὴ εὐχρηθῆς) ἀγαθὸν τὸ μὴ εὐξασθαί σε.
- 5,4 מִשְׁתַּדּוֹר (=παρὰ νὰ εὐχρηθῆς) ἢ τὸ εὐξασθαί σε.
- 7,18 מִטּוֹב אֲשֶׁר תִּאָחַז בּוֹה (=καλῶς ἀγαθὸν τὸ ἀντέχεσθαί σε ἐν τούτῳ).
7. Γενικὴ ἐνάρθρου ἀπαρεμφάτου εἰς ἀπόδοσιν ἢ μετ' ἀπαρεμφάτου
- 5,5 לְחַטִּיא אַתְּ בִּשְׂרָךְ (=νὰ περιαγάγη σε εἰς ἁμαρτίαν) תּוּ ἐξ-ἁμαρτήσαι τὴν σάρκα σου. Πρβ. Rahlfs ἐξαμαρτησαι («in causative sense» Thack. p. 234). Βλ. Liddell/Scott, λ. ἐξαμαρτάνω· «III trans. cause to sin, LXX 3 Ki. 15,26, al.».
8. Ἀόριστος ἀντὶ μετοχῆς
- 4,5 קָבַע περιέλαβεν.

4,5 וְכָל וְכָל καὶ ἔφαγεν.

5,9 וּמִי-אֵהָב וὅστις ἠγάπησεν. Περὶ τοῦ מי βλ. Barton: «מי] is used in the sense *whoever*, cf. Ex. 24,14. 32,26. Ju. 7,3. Is. 44,10. Pr. 9,4,16, also Kō. § 382b».

9. Παρακείμενος ἀντὶ μετοχῆς·

1,4 וְעַמְדַּת לְעוֹלָם εἰς τὸν αἰῶνα ἔστηκεν. Τὸ ἔστηκεν = ἔστη καὶ παραμένει ἰσταμένη. «Ἀς ληφθῆ δ' ὡσαύτως ὑπ' ὄψιν ὅτι «ὁ παρακείμενος ἀρχῆθεν εἶναι χρόνος λίαν συγγενῆς κατὰ τὴν σημασίαν πρὸς τὸν ἐνεστώτα» (Συντακτ. Τζαρτζάνου, σ. 101 ἐξ.).

10. Ἐναρθρος μετοχῆ ἀντὶ ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας καὶ τετελεσμένου ἢ μὴ τετελεσμένου·

1,9 מִהֲשִׁיָּהּ תִּי תֹכֵחַ הַיּוֹם τὸ γεγονός. Ὁ μ. συμπύσσει διὰ μετοχῆς τὴν ἐν ἀναλύσει ἰσοδύναμον φράσιν.

1,9 הִיא הוּא אὐτὸ τὸ γενησόμενον.

1,9 וּמִהֲשִׁיָּהּ תִּי תֹכֵחַ καὶ τί τὸ πεποιημένον.

1,9 הִיא הוּא אὐτὸ τὸ ποιηθησόμενον.

1,14 וְשָׁנְעוּ תָּא πεποιημένα.

4,2 מִתּוֹ שִׁכְבַּר (=οἱ ὅποιοι ἤδη ἔχουν ἀποθάνει) τοὺς ἤδη ἀποθανόντας.

7,19 הֵיוּ אֲשֶׁר הָיוּ τοὺς ὄντας.

8,7 מִהֲשִׁיָּהּ תִּי תֹכֵחַ τὸ ἐσόμενον.

8,16 אֲשֶׁר נַעֲשָׂה τὸν πεποιημένον.

8,17 אֲשֶׁר נַעֲשָׂה τὸ πεποιημένον.

9,6 אֲשֶׁר-נַעֲשָׂה τῶν πεποιημένων.

9,9 אֲשֶׁר נִתְּנָלְךָ τὰς δοθείσας σοι.

10,14 מִהֲשִׁיָּהּ תִּי תֹכֵחַ (=τί θὰ συμβῆ) τί τὸ γενόμενον. Πρβ. Barton: «[שיהיה]. The versions, except T, read שהיה, but this was probably because the passage was obscure, and a contrast of tenses seemed to help it. Analogy of other passages in Q., where the sentiment occurs, supports MT».

10,14 הִיא הוּא אֲשֶׁר וְאֲשֶׁר καὶ τί τὸ ἐσόμενον.

11,8 כָּל-שָׂבָא (=πᾶν ὅ,τι ἐπέρχεται) πᾶν τὸ ἐρχόμενον.

δ'. Εἰκασία

Ἐν δυσνοήτοις χωρίοις ὁ μ. ἀναγκάζεται νὰ καταφύγῃ εἰς εἰκασίαν. Τοιαῦτα χωρία εἶναι τὰ ἐξῆς·

2,3 **נהג ולבי και καρδιάμου ὠδήγησεν.** Ὁ μ. ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ ἀκριβὲς νόημα. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου «καί, ἰθύνων τὸν νοῦν μου ἐν σοφίᾳ, νὰ ἐπιληφθῶ τῆς μωρίας».

3,2 **עַת לַלְדָּת (=καιρὸς διὰ τὸ γεννᾶσθαι) καιρὸς τοῦ τεκεῖν.** Πρβ. Barton: «Heil., Gins., Del., Wr., Wild., VI., No., McN. and Ha. rightly take it as having an intrasitive or passive sense, as the opposit of מוֹת».

4,3 **היה לא אשר-עדן את אש-רע-ן ὅστις οὐπω ἐγένετο.** Ὁ μ. μεταβάλλει τὴν σύνταξιν, ἵνα ἀποφύγῃ ὡς ἐξυπακουόμενον ῥῆμα τὸ ἐπήνεσα. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν «(ἐθεώρησα) ἐκείνον ὁ ὁποῖος εἰσέτι δὲν ὑπῆρξεν».

4,12 **ואם יתקפו האחד και ἐὰν ἐπικραταιωθῇ ὁ εἷς.** Ὁ μ. ἀναγινώσκει **תִּקְפוּ** καὶ θεωρεῖ ὡς ὑποκ. τούτου τὸ **האחד**. Οὕτω τὸ E δύναται νὰ ἔχῃ τὴν σημασίαν *καὶ ἐὰν ἠττηθῇ ὁ εἷς*. Πρβ. Schleusner, ἔνθα τὸ *ἐπικραταιῶ* = ὑπερισχύω, νικῶ. Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν: «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Joüon, τοῦ Galling κ.ἄ. **תִּקְפוּ** יִתְקַף: ἰσχυρὸς (τις) ὑπερισχύσῃ ἀντὶ **תִּקְפוּ** ὑπερισχύσῃ αὐτοῦ».

4,16 **יהיה לכל אשר-יהיה לכל τοῖς πᾶσιν, ὅσοι ἐγένοντο.** Πρβ. BH «G^{BAC} KSV יהיו. Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν: πάντες, ὧν (ἐκεῖνος) ἠγεῖτο».

7,18 **אם יצא את-כלם (=ἐκτελεῖ ἀμφότερα) ἐξελεύσεται τὰ πάντα.**

9,3 **ואחריו και ὀπίσω αὐτῶν.** Πρβ. BH «GS^hKS אַחֲרָיו». Πρβ. ὡσαύτως Barton: «G read אַחֲרֵיהֶם, using the pl. suf. to refer to תַּיִם... The suffix of MT need not, however, be altered». Ὁ μ. νομίζει ὅτι τὸ ἀντ. ἐπίθ. ἀναφέρεται εἰς τὸ *τοῖς πᾶσιν* ἢ τὸ *υἰῶν τοῦ ἀνθρώπου*. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν: «καὶ μετὰ ταύτην», ἦτοι τὴν ζωήν των.

10,1 **ישו באישן σαπριοῦσιν.** Ὁ μ. ἀναγ. **בְּאִישׁוֹ** λαμβάνων τὸ *י* ἐκ τῆς ἐπομ. λέξεως.

12,9 **והקרר (=καὶ ἠρεύνησε) ἐξιχνιάσεται.** Ὁ μ. ἀναγ. **תִּקְרַר**. Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

12,9 **תקן משלים הרבה (=ἐτακτοποίησε πολλὰς παροιμίας) κόσμιον παραβολῶν. 10 πολλά.** Ὁ μ. ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ ἀκριβὲς νόημα.

12,10 **ישר ישר και γεγραμμένον εὐθύτητος.** Ὁ μ. ἀναγ. **יִשְׂרָוּ**.

Β'. Μετασχηματισμοὶ εὐνοοῦντες τὸ Μασωριτικὸν

Οἱ τὸ Μ εὐνοοῦντες μετασχηματισμοὶ διακρίνονται εἰς τὰς κάτωθι μορφὰς αὐτῶν.

α'. Ἀλλαγὴ προσώπου, χρόνου ἢ ἐγκλίσεως διαθέσεώς τινος

1. Ἀλλαγὴ προσώπου·

2,2 **השע הי המ** (τί κατορθοῖ) **τί τοῦτο ποιεῖς.**

2. Ἀλλαγὴ χρόνου·

9,12 **עדי-אל** (=δὲν γνωρίζει) **οὐκ ἔγνω.** Ὁ μ. ἀνέγνω **עדי-אל.** Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

10,14 **עדי-אל** (=δὲν γνωρίζει) **οὐκ ἔγνω.** Ὁ μ. ἀνέγνω **עדי-אל.** Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

3. Μετοχὴ ἀντὶ συνεζ. ἀπαρεμφάτου·

6,9 **שננ-לכהמ** (=παρὰ ἢ περιπλάνησις τῆς ἐπιθυμίας) **ὑπὲρ πορευόμενον ψυχῆ.** Ὁ μ. ἀναγ. μετ. (**שננ-לכהמ**). Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

β'. Ἀλλαγὴ διαθέσεως

3,18 **ותאלי** (=καὶ νὰ ἴδω) **καὶ τοῦ δεῖξαι.** Πρβ. ΒΗ «GKS^hSV Hier **ותאלי**». Ὁ μ. ἀναγ. Ἰφείλ ἀντὶ Κάλ, προσαρμύζων οὕτω τὴν φράσιν πρὸς τὰ συμφοραζόμενα, ὡς ταῦτα διαμορφοῦνται μετὰ τὴν παρείσφρησιν τοῦ προηγ. **היהלואה.**

5,14 **לך שי** ἵνα πορευθῆ. Πρβ. ΒΗ «**לך שי**». Ὁ μ. ἐσφαλμένως ἀναγ. μὴ τετ. Κάλ ἀντὶ συντετμ. μὴ τετ. Ἰφείλ. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου «τὸ ὅποιον νὰ φέρῃ ἐν τῇ χειρὶ του».

12,4 **לתים דלתים** (=καὶ κλείονται αἱ θύραι) **καὶ κλείσουσι θύρας.** Ὁ μ. ἀναγ. **לתים דלתים.** Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

γ'. Ἀλλαγὴ ἀριθμοῦ ὀνόματος καὶ δὴ πληθ. ἀντὶ ἐνικοῦ

2,8 **מלכים וסגלת** (=καὶ θησαυρὸν βασιλέων) **καὶ περιουσιασμούς βασιλέων.** Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

7,8 **דבר אקרת** ἐσχάτη λόγων. Τὸ ἐφ' οὗ ἐβασίσθη τὸ Ε ἐβρ. κείμενον εἶχεν, ὡς φαίνεται, γραφὴν **דבר אקרת**, ἧς τὸ **א** προήρχετο ἐκ διττογραφίας (πρβ. τὸ **א** ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπομ. λέξεως).

β'. Ἀλλαγὴ διαθέσεως

1,15 קָתַלְתָּ תּוֹךְ עִבּוֹרֵי מִשְׁפָּחָתְךָ. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Siegfried, τοῦ Koehler, τοῦ Kroeber κ.ἄ. קָתַלְתָּ נָא גִינָה עֹבֶרֶת (Νιφάλ) ἀντὶ קָתַלְתָּ (Κάλ). Βλ. Schleusner, λ. עִבּוֹרֵי מִשְׁפָּחָתְךָ = «exorno, in ordinem redigo».

1,18 הִיָּוִי וְיָוִי וְיָוִי וְיָוִי. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τῆς BH, τοῦ Galling, τοῦ Kroeber κ.ἄ. μετ. Κάλ הִיָּוִי וְיָוִי וְיָוִי וְיָוִי (πρβ. O') ἀντὶ μὴ τετ. Ἰφ. הִיָּוִי וְיָוִי וְיָוִי וְיָוִי (δοσις) ἀξάνει.

12,13 שָׁמַעְתָּ אָזְנוֹ. Πρβ. BH «GKS שָׁמַעְתָּ», Rahlfs «ακουεται V+]ται) rel.» καὶ τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Siegfried, τοῦ Galling κ.ἄ. שָׁמַעְתָּ אָזְנוֹ (O') ἀντὶ שָׁמַעְתָּ אֶזְנוֹ (μεν)».

γ'. Ἀλλαγὴ ἀριθμοῦ ὀνόματος

4,8 יָוִי וְיָוִי וְיָוִי וְיָוִי. Πρβ. BH «l frt e Q mlt cdd GKS^bSLT יָוִי וְיָוִי; KV יָוִי וְיָוִי».

4,17 רַגְלֵיךָ פָּדָהּ שׁוֹ. Πρβ. BH «l c Q mlt MSS Verss רַגְלֵיךָ» καὶ τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Barton, τοῦ Kroeber κ.ἄ. רַגְלֵיךָ תֹּן פָּדָהּ שׁוֹ (κεραί, O', II, V) ἀντὶ רַגְלֵיךָ תֹּן פָּדָהּ שׁוֹ (ρεθείβ)».

δ'. Ἀλλαγὴ προσώπου ἐπιθήματος

2,25 מִנִּי מִנִּי מִנִּי מִנִּי. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Grätz, τοῦ Delitzsch, τοῦ Budde, τοῦ Barton, τοῦ Kroeber κ.ἄ. מִנִּי מִנִּי מִנִּי מִנִּי (O' II, Ἱερών.) ἀντὶ מִנִּי מִנִּי מִנִּי מִנִּי ἐκτὸς ἐμοῦ (V, T)».

V. ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Αἱ ἀντικαταστάσεις, λέξεις δηλ. ἐμφανιζόμεναι κατ' οὐσίαν διάφοροι τῶν ἐν τῷ Μ, δυσχεραίνουν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο εἶδος διαφορᾶς τὴν συμφωνίαν τῶν δύο κειμένων. Ἐκ πρώτης βεβαίως ὄψεως παρέχεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι πολ- λαχοῦ ὁ μ. στηρίζει τὴν μετάφρασιν του οὐχὶ ἐπὶ τῶν γνωστῶν ἐκ τοῦ Μ λέ- ξεων τοῦ ἔβρ. πρωτοτύπου ἀλλ' ἐπ' ἄλλων διαφοροῦ συνήθως ῥίζης ἢ ἐνίοτε τῆς αὐτῆς μὲν ῥίζης ἀλλ' ἐτέρου μέρους τοῦ λόγου. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ ἐπι- τευχθῇ ἡ ἄρσις καὶ τῶν διαφορῶν τούτων διὰ τῆς καὶ ἐκ τῶν προηγουμένων κεφαλαίων γνωστῆς μεθόδου, διακρινοῦσης ὡσαύτως αὐτὰς εἰς παρεξηγημέ- νας, εὐνοούσας τὸ Μ καὶ εὐνοούσας τὸ Ε.

Α'. Παρεξηγημένα ἀντικαταστάσεις

Αἱ φαινομενικαὶ ἢ παρεξηγημένα ἀντικαταστάσεις δύνανται νὰ ἀνα- χθοῦν εἰς τὰς κάτωθι αἰτίας.

α'. Ἐσφαλμένη γραφὴ χειρογράφων

Ἐξ ἐσφαλμένης γραφῆς χειρογράφων προέρχονται αἱ ἐπόμεναι παρεξ- ηγημένα ἀντικαταστάσεις:

1,17 תולולת ושלכות (= ἀφροσύνην καὶ μωρίαν) παραβολὰς καὶ ἐπιστήμην. Πρβ. BH «G παραβολας <παραφορα>; cf 2,12 etc». תולולת = תולולת. Ἄλλως τε πολλὰ χειρόγραφα ἔχουν 'ול'. Ὁ μ., ἀγνοῶν τὴν ταύ- τισιν ταύτην, φέρει εἰς σχέσιν τὸ תולולת πρὸς τὸ ולללל εἶμαι συνετός.

2,3 תולולת ἐπ' ἀφροσύνη. Πρβ. τὴν ἐν τοῖς χειρογράφοις παραφθο- ρὰν τοῦ ἀφροσύνη εἰς εὐφροσύνη: Rahlfs «αφροσυνη La⁺» εὐφρ. mss».

4,14 מביית הסורים (= ἐκ τῆς φυλακῆς) ἐξ οἴκου τῶν δεσμίων. Πρβ. Rahlfs «δεσμωv SA». Προκριτέα ἡ γραφὴ αὕτη, καθόσον מביית (= מביית) σημαίνει δεσμά.

7,18 לא-תתן μη ἀνῆς. Πρβ. Rahlfs «μη ανης La⁺ (cf. Field)] μη μιανης BSA». Τὸ μη μιάνης ἐκ διττογραφίας τοῦ μη (Euringer).

8,8 וין שלטון (= οὐδ' ἐξουσιαστῆς) καὶ οὐκ ἔστιν ἐξουσία. Πρβ. Swete «εξουσια/εξουσιαζων SAC».

10,10 והוא לא-פנים לקלקל (= καὶ αὐτὸς δὲν ἀκόνιση τὴν κόψιν) καὶ αὐτὸς πρόσωπον ἐτάραξεν. Φρονῶ ὅτι ἡ ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ Ε ἦτο

καὶ αὐτὸς αὐτῷ πρόσωπον ἐχάραξεν. Τὸ αὐτῷ ἀποδίδον וְאֵל ἀντὶ אֵל ἡδύνατο νὰ ἐκπέση (ἀπλογραφία). Τὸ δ' ἐχάραξεν διαφέρον μόνον κατὰ ἐν γράμμα ἀπὸ τοῦ ἐτάραξεν, δύναται νὰ ἀποδίδῃ τὸ לְקַלֵּק ὡς ἔχον καὶ τὴν σημασίαν ἀκονῶ, δξύνω· βλ. Liddell/Scott, λ. χαράσσω «make pointed, sharpen, whet».

11,5 $\text{כֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יֵשׁוּעַ$ (=ὁ ὁποῖος ποιεῖ τὰ πάντα) ὅσα ποιή-
σει σὺν τὰ πάντα. Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ E ἦτο *ds*, μαρ-
τυρουμένη καὶ ὑπὸ τινων ἑλλην. χειρογράφων.

12,6 נִלְתָּ הַזָּהָב (=ἡ χρυσὴ λυχνία) ἀνθέμιον τοῦ χρυσοῦ. Φαίνε-
ται ὅτι ἡ ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ E ἦτο ἐνθέμιον χρυσοῦ. Πρβ. Liddell/Scott,
λ. ἐνθέμιον, «II. Socket of a lampstand, LXX Ex. 38,16 (37,19)».

12,9 עַמְּהָרַת σὺν τὸν λαόν. Πρβ. Rahlfs «λαον V+] ἀνθρωπον
rel.: ANON pro LAON».

β'. Ἐλευθέρα μετάφρασις

Αἱ ἐπόμεναι παρεξηγημέναι ἀντικαταστάσεις ὀφείλονται εἰς ἐλευθέραν
μετάφρασιν. Ἑβραϊκαὶ δηλ. λέξεις ἀποδίδονται ἐλευθέτως, ὡς νὰ ἔχουν ἀντι-
καταστήσει αὐτάς ἄλλαι, τῶν ὁποίων ἡ εἰς διάφορα μέρη τοῦ λόγου κατάταξις
ἔχει ὡς ἐξῆς·

1. Ἀρθρον

1,10 הָיָה אֲשֶׁר אֵל τοῖς γενομένοις. Πρβ. BH «I c nonn MSS וַיְהִי ;
cf 2,7)».

2,17 שֶׁנַּעֲשֶׂה τὸ πεπονημένον.

2,26 בֹּשֶׁת τῷ ἀγαθῷ. Ἐναρθρος ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς ἀντὶ
ταυτοσήμου ἀναφ. προτάσεως.

4,1 אֲשֶׁר נַעֲשִׂים (=αἱ ὁποῖαι γίνονται) τὰς γινομένας.

4,3 אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה τὸ πεπονημένον.

9,2 וְכַח אֲשֶׁר אֵל καὶ τῷ μὴ θυσιάζοντι.

9,4 כִּי-לִכְלֹב ὅτι ὁ κύων ὁ ζῶν. Πρβ. Barton « לִכְלֹב], ל may
be taken as the prep. standing before the casus pendens (Kö. §
271b), or as an emphatic particle = Ar. *la*, As *lu* (cf. Haupt, Johns
Hopkins Circular, XIII, 107; Budde, ZAW, IX, 156; Gesk. § 143e and
Kö. § 351d). The analogies are very evenly balanced, but seem to me
slightly to preponderate in favor of the latter view».

2. Ἀνωθυμία

5,15 לִשְׂמַחַת ἢ μοχθεῖ. Ὁ μ. φέρει εἰς σχέσιν τὸ שֶׁ πρὸς τὸ וַיְהִי .

(ἦ=δι' ἦν). Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου «ὅτι μοχθεῖ διὰ τὸν ἄνεμον».

3. Ρ ἦ μ α

1,5 **הוא ילקי**. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Grätz, τοῦ Galling, τοῦ Koehler κ.ἄ. **הא שב** ἐπιστρέφει, καὶ πάλιν ἀντὶ **הוא** ἀσθμαίνει ἢ σπεύδει. Τὸ ἔλκω ἐντ. ἔχει τὴν σημασίαν ἀσθμαίνω. Φαίνεται ὅτι διὰ τὸν μ. μετὰ τὸ ἔλκει ἐνν. πνεῦμα. Πρβ. Liddell/Scott, λ. ἔλκω — «4 ε. τὸν ἀέρα draw it in, breathe». Πρβ. τὴν αὐτὴν ἀπόδοσιν ἐν Ψάλμ. 119 (Ο' 118), 131, Ἱερ. 14,6 **εἴλκυσαν ἄνεμον**».

1,10 **הוא הדרש καινόν ἐστιν**. Βοηθ. ῥῆμα ἀντὶ προσ. ἀντωνυμίας.

2,18 **עמל μοχθῶ**. Τὸ **עמל** εἶναι ἐπίθετον καὶ σημαίνει **μοχθῶν**. Βλ. ὡσαύτως 2,22. 3,9. 4,8. 9,9.

2,18 **אחרי שיהיה תֹּפֹ גִינוֹמֶנְו מֵעַתָּה**.

4,1 **עשקיים דמעת דאקרונ τῶν συκοφαντουμένων**.

4,1 **עשקיים ומיד και ἀπό χειρὸς συκοφαντούντων αὐτούς**.

7,7 **יהולל** περιφέρει. Βλ. Liddell/Scott, λ. *περιφέρω*— «8. turn round, make dizzy, turn mad». Πρβ. ὡσαύτως **περιφορὰ** ἀντὶ **παραφορὰ** ἐν 2,12. 7,25 (**הוללות**). 2,2 (**מהולל**).

9,9 **עמל אתה אשך אשך שὺ μοχθεῖς**.

10,1 **מות זבובי מוֹיִאִי θανατοῦσαι**. Κατὰ τὸν μ. **מוֹיִאִי θανάτου** = **מוֹיִאִי θανατοῦσαι**. Πρβ. Π, Σ καὶ Ἱερών. «*מוֹיִאִי θανατοῦσαι*». Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Galling κ.ἄ. **מות זבובי מוֹיִאִי** θνήσκει (πρβ. BH) ἀντὶ **מות זבובי מוֹיִאִי θανατοῦσαι**.

10,10 **אםקה (= ἐὰν ἀμβλυθῆ) ἐάν ἐκπέση**. Πρβ. Barton: «G read **נפל** but that gives no sense». Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ **ἐκπίπτω** ἐντ. ἔχει τὴν σημασίαν **φθείρομαι**. Πρβ. Liddell/Scott, λ. *ἐκπίπτω* — «11 degenerate... come to naught, Ep. Rom. 9,6; to be dilapidated, ...».

10,11 **לשון בעל תֹּפֹ ἐπάδοντι**. Κυριολ. τὸ **לשון בעל** σημαίνει **κύριος τῆς γλώσσης**. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου «τότε δὲν ἔχει ὄφελος ὁ ἐπαιδός».

12,5 **החנב ויסתבל (=καὶ γίνεται βαρεῖα ἢ ἀκρίς) και παχυνθῆ ἡ ἀκρίς**.

12,12 **הזהר (=μάθε) φύλαξαι**. **הזהר** N. *νουθετοῦμαι, ἀποτρέπομαι*.

12,14 **על כל-נעלם (=διὰ πᾶν κρυπτόν) ἐν παντὶ παρεωραμένω**. Πρβ. Schleusner, λ. *παροράω* — «... Suidas: *παρεωραμένος, ὁ καταφρονηθεῖς*. Symm. et LXX Cohel. XII, 14. *ἐν παντὶ (sc. ἐργῶ) παρεωραμένω, in omni opere, quod neglectum vel dissimilatum est...*».

4. Ὀνομα

1,11 לאַהרנא (=ἐπειτα) εἰς τὴν ἐσχάτην. Ἐσχάτη = τέλος.

1,16 ראה הרבה אידען πολλὰ. Τὸ ἀπαρ. רַב־רַב־וֹ אὐτὸς ἐπίρ. σημαίνει πολὺ, ἀφθόνως. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ ὄλου στιχιδίου· «καὶ ἡ καρδία μου ἐγνώρισεν ἀφθόνως σοφίαν καὶ γνώσιν». Περὶ δὲ τῆς ἐπιρ. σημασίας τοῦ πολλὰ, πρβ. Ψαλμ. 120 (Ο' 119), 6 πολλὰ παρώκησεν ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην.

2,7 לִי הִיא הַרְבֵּה הִיא (=ἐν ἀφθονίᾳ ἔσχον) πολλὴ ἐγένετό μοι.

4,1 אַתְּ-כֹל־הַעֲשִׂים סὺν πάσας τὰς συκοφαντίας. συκοφαντῶ = καταπιέζω. Βλ. Liddell/Scott «freq. of blackmail by officials». συκοφαντία = καταπίεσις. Βλ. Liddell/Scott «oppression, σ. πένητος LXX Ec. 5,7, cf. Ps. 118 (119), 134; extortion, P Teb. 43,36 (II B.C.)».

5,6 הרבה πολλοί.

5,7 אִם-עֲשֶׂה רַשׁ אִם-עֲשֶׂה רַשׁ ἐὰν συκοφαντίαν πένητος. Πρβ. 4,1.

5,15 רעה חולה רעה (=κακὸν θλιβερόν) πονηρὰ ἀρρωστία.

5,16 וכעס הרבה και θυμῷ πολλῷ.

6,6 פְּעָמַי שָׁנִים אֶלֶף חִלָּיִם ἐτῶν καθόδους. Βλ. Liddell/Scott, λ. κάθοδος — «III cycle, recurrence, χιλίων ἐτῶν κ. a thousand years...».

6,11 דברים הרבה λόγοι πολλοί.

7,7 הַעֲשֶׂה הַעֲשֶׂה ἡ συκοφαντία. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου· «διότι ἡ παρείσπραξις παραφέρει τὸν σοφόν».

7,14 לעמת-זה σύμφωνον τούτῳ. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου· «καὶ ταύτην, ὡς καὶ ἐκείνην».

7,16 ואת-לחכם יתר και μὴ σοφίζου περισσά.

7,24 עמק עמק (=καὶ τὰ μάλιστα βαθὺ) και βαθὺ βάθος. Πρβ. Barton· «an ancient expression of the superlative by means of repetition, cf. Ges.^k § 133^k and Kö. § 309^m)».

7,26 מצודים (=θήρατρον) θηρεύματα. Βλ. Schleusner, λ. θήρευμα — «captura, tendicula», ἤτοι θήρα, παγίς.

9,3 והוללות (=καὶ ἀνοησία) και περιφέρεια. Πρβ. BH «להוללות». Περιφέρεια = περιφορὰ, παραφορὰ.

9,14 אנשים בה מעט και ἄνδρες ἐν αὐτῇ ὀλίγοι.

9,18 טובה הרבה ἀγαθωσύνην πολλήν.

10,13 רעה חולה περιφέρεια πονηρὰ. περιφέρεια = παραφορὰ.

10,13 ואת-חריית פיהו (=καὶ τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του) και ἐσχάτη στόματος αὐτοῦ. Βλ. Liddell/Scott, λ. ἔσχατος — «4. of time last... εἰς τὴν ἐσχάτην Ec 1, 11... Subst. ἐσχάτη, ἡ, end, οὐχ ἕξεις ἐ. καλὴν Astramps. Orac. 21,4, cf. 40,3».

- 11,8 שנים הרבה ἔτη πολλά.
 11,8 יהיו כִּי־הרבה ἔτι πολλὰ ἔσονται.
 12,12 ספרים הרבה βιβλία πολλά.
 12,12 ולהג הרבה καὶ μελέτη πολλή.

5. Πρόθεσις

1,7 אֱלֹהִים הַלְכִים πορεύονται εἰς τὴν θάλασσαν.

1,10 לְעָלְמִים ἐν τοῖς αἰῶσιν.

2,3 מְשׁוֹךְ בִּינֵי תוֹ עֲלֹקָה εἰς οἶνον. Πρβ. τὴν ἐν τοῖς χειρογράφοις παραφθορὰν τοῦ εἰς εἰς ὡς μετὰ τὴν παραφθορὰν τοῦ ἐν καρδία μου εἰς εἰ ἢ καρδία μου καὶ τοῦ תוֹ עֲלֹקָה εἰς ἐλκύσει. Κατὰ τὸν McNeile τὸ εἰ ἐμφαίνει ὅτι ἐν τῷ ἀρχικῷ ἔβρ. κειμένῳ ὑπῆρχε μετὰ τὸ תִּרְתִּי ἢ ἀντ. אֲנִי, παραφθαρεῖσα ἔπειτα εἰς אֲנִי. Ἀλλὰ τὸ εἰ ἢ δύναται ὡσαύτως νὰ εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἐν תִּי.

2,3 בְּכֹלֹת וְלֹאֲחֹזֵק וְלֹאֲחֹזֵק וְלֹאֲחֹזֵק καὶ τοῦ κρατῆσαι ἐπ' ἀφροσύνη.

2,14 יִקְרָה אֶת־כָּל־לֵאמֹרֵי סυναντήσεται τοῖς πᾶσιν αὐτοῖς.

9,14 וְבִאֲלֵהָ וְלֹאֲחֹזֵק ἐπ' αὐτήν.

10,17 וְכֹלֹת בְּעַתָּה פְּרוֹסֵי פְּרוֹסֵי פְּרוֹסֵי. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν «ἐν καιρῷ (τῷ δέοντι) ἐσθλόν».

12,6 אֱלֹהִים הַבּוֹר ἐπὶ τὸν λάκκον. Πρβ. Barton «[אֱלֹהִים... לְעָ] in late writing are used interchangeably. Πρβ. ὡσαύτως Φ.Π. σ. 125 «...Ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις δύναται τις εὐκόλως νὰ ἴδῃ ὅτι ὁ μ. ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ἐλεύθερον νὰ ἀποδώσῃ τὸ אֱלֹהִים διὰ τῆς ἐπὶ καὶ οὐχὶ διὰ τῆς πρὸς, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψίν του ὅτι παρ' Ἱερεμία αἱ προθέσεις אֱלֹהִים καὶ לְעָ ἐναλλάσσονται ὡς ἰσοδύναμοι». Βλ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου «καὶ θραυσθῆ τὸ μάγγανον (καταπίπτον) εἰς τὸ φρέαρ».

Τὸ δηλωτικὸν τῆς αἰτιατικῆς ἀποδίδεται διὰ τῆς προθέσεως σὺν

1,14 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν πάντα τὰ ποιήματα.

2,17 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν τὴν ζωὴν. Πρβ. Rahlfs «συν»: cf 12».

2,18 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν πάντα μόχθον μου.

3,10 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν τὸν περισπασμόν.

3,11 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν τὰ πάντα.

3,11 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν τὸν αἰῶνα.

3,17 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν τὸν δίκαιον καὶ σὺν τὸν ἀσεβῆ.

4,1 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν πάσας τὰς συκοφαντίας.

4,2 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν τοὺς τεθνηκότας.

4,3 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν τὸ ποίημα.

4,4 אֱלֹהִים הַבּוֹר אֱלֹהִים הַבּוֹר σὺν πάντα τὸν μόχθον.

5,19 אֶת־יָמַי τὰς ἡμέρας.

7,7 אֶת־לֵב תִּן καρδίαν.

7,13 אֶת־מַעֲשֵׂי תַּא ποιήματα.

7,21 אֶת־עַבְדְּךָ τοῦ δούλου σου.

8,9 אֶת־לֵבִי τὴν καρδίαν μου.

8,16 אֶת־לֵבִי τὴν καρδίαν μου. Πρβ. ὅμως יַנְנַעֲתָא τὸν περι-
σπασμόν.

11,5 אֶת־מַעֲשֵׂי תַּא τὰ ποιήματα.

11,8 אֶת־יָמַי τὰς ἡμέρας.

12,1 אֶת־בִּוְרָאִיךָ τοῦ κτίσαντός σε.

Ἐνίοτε ὅμως τὸ δηλωτικὸν τῆς αἰτιατικῆς δὲν ἀποδίδεται διὰ τῆς προ-
θέσεως *σύν*, καίτοι ἐν τῷ ἑβραϊκῷ ὑπάρχει ἄρθρον·

8,16 יַנְנַעֲתָא τὸν περισπασμόν.

9,15 אֶת־תֵּיךָ τὴν πόλιν.

6. Σύνδεσμος

1,11 וְגַם וְגַם καὶ γε. Σύμπτυξις· καὶ + καὶ γε.

1,17 וְגַם ὅτι καὶ γε.

2,1 וְגַם הוּא καὶ γε τοῦτο.

2,7 וְגַם καὶ γε. Βλ. ὠσαύτως 2,8,14,15,19,21,23 (δὶς), 24,26. 3,11,
13. 4,4,8 (τρίς), 11,16 (δὶς). 5,9,15,16,18. 6,3,5,7,9. 7,6,14,18,21,22. 8,10,
12,14,16,17. 9,1 (δὶς), 3,6 (τρίς), 11,12,13. 10,3,20. 11,2. 12,5.

2,9 וְגַם καὶ γε.

3,22 וְגַם שִׁיחֵיהּ ἐὰν γένηται.

5,5 וְגַם יִקְצֵץ לְמַה (=διατί νὰ ὀργισθῆ;) ἵνα μὴ ὀργισθῆ. Ὁ μ. διὰ τοῦ
ἵνα μὴ παραφράζει τὸ *לְמַה*, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκριβῆς σημασία εἶναι *διατί* (ἐν
ἔρωτημ. προτάσει) ἢ *μήπως*.

7,17 וְגַם תָּמוּת לְמַה (=διατί νὰ ἀποθάνῃ;) ἵνα μὴ ἀποθάνῃ.

9,1 וְגַם אֲשֶׁר הַצְדִּיקִים ὡς οἱ δίκαιοι. Τὸ ὡς ἐντ. ἔχει τὴν σημασίαν
ὅτι.

Πολλαχοῦ ὅμως ἡ μετάφρασις ἐμφανίζεται δουλική·

1,9 וְגַם מַה־שֶׁהָיָה (=ὅ,τι ὑπῆρξεν) τί τὸ γεγονός.

1,9 וְגַם שֶׁנֶּעֱשָׂה (=καὶ ὅ,τι ἐγένετο) καὶ τί τὸ πεποιημένον.

1,16 וְגַם לֵאמֹר τῷ λέγειν.

2,1 וְגַם בְּטוֹב וְגַם רָאָה καὶ ἰδὲ ἐν ἀγαθῷ. Τὸ *בְּטוֹב* ἔχει τὴν σημα-
σίαν *ἀπολαύω*.

3,18 וְגַם עַל־דְּבַר (=ἐν σχέσει πρὸς) περὶ λαλιᾶς.

12,6 וְגַם חֶבֶל הַכֶּסֶל (=ἡ ἀργυρᾶ ἄλυσις) σχοινίον τοῦ ἀργυρίου.

12,9 ויתר שהיה (=ἐκτός δ' ὅτι ὑπῆρξεν) καὶ περισσὸν ὅτι ἐγένετο.

12,10 דברי־חפץ (=λόγους εὐαρέστους) λόγους θελήματος.

12,12 ויתר מהמה (=πέρα ὅμως τούτων) καὶ περισσὸν ἐξ αὐτῶν.

12,12 ינעת בשר (=κόπωσις τοῦ σώματος) κόπωσις σαρκός. Τὸ בשר ἐντ. σημαίνει σῶμα.

12,14 על כל־נעלם אם טוב ואסרע (=διὰ πᾶν κρυπτόν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακὸν) ἐν παντί παρεωραμένω, ἐὰν ἀγαθὸν καὶ ἐὰν πονηρόν.

γ'. Εἰκασία

Αἱ κάτωθι παρεξηγημέναι ἀντικαταστάσεις ὀφείλονται εἰς τὸ ὅτι ἐν δυσνοήτοις χωρίοις ὁ μ. ἀναγκάζεται νὰ καταφύγῃ εἰς κριτικὴν εἰκασίαν.

1,8 כל־הכרים (=πάντα τὰ πράγματα) πάντες οἱ λόγοι. רבך לֹגוֹס׃ προῶγμα.

1,10 ויש דבר שאמר ὅς λαλήσει καὶ ἐρεῖ. Ὁ μ. ἡ γραφεὺς τις πρὸ αὐτοῦ, ἀδυνατῶν νὰ συλλάβῃ τὸ νόημα, ἀνέγνω ויִדְבַר ויאמר. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στίχου· «(Ἐὰν) ὑπάρχῃ τι, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει (τις) ἰδέ, τοῦτο εἶναι καινόν, (τοῦτο) ἤδη ὑπῆρξεν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, οἱ ὅποιοι ἐγένοντο πρὸ ἡμῶν» Τ καὶ Σ εὐνοοῦν τὸ Μ. L καὶ Π εὐνοοῦν τὸ Ε.

2,21 ובכשרון (=καὶ ἐν ἐπιδεξιότητι) καὶ ἐν ἀνδρείᾳ. Ὁ μ. συσχετίζει, ὡς φαίνεται, τὸ כשרון πρὸς τὸ כֹּחַ, οὐτινος ἢ παθ. μετ. כֹּחַ עָשָׂה τὴν σημασίαν εὐρωστος· βλ. Γεν. 30,42 (ἐπὶ ζώων). Ἐὰν τοῦτο ἐλέγετο ἐπὶ ἀνθρώπων, θὰ ἐσήμαινεν ἀνδρείος.

3,18 לברם (=εἰς τὸ νὰ ἐξετάσω αὐτούς) ὅτι διακρινεῖ αὐτούς. Ἡ ἐπομ. λέξις האלהים διαταράσσει τὸ νόημα καὶ ἀναγκάζει τὸν μ. νὰ ἀποδώσῃ κατ' εἰκασίαν. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Διάγρ. μετὰ τοῦ Galling κ.ἄ. τὸ האלהים ὁ Θεός, προερχόμενον ἐκ τοῦ προηγ. στίχου».

3,19 ומותר האדם καὶ τί ἐπερίσσευσεν ὁ ἄνθρωπος. Πρβ. Barton· «G, Σ καὶ Θ read מִי יִתֵּר making the clause a question, to which אִין was the answer». Ἡ ἐπαναμετάφρασις, ἣν δέχεται ὁ Barton, εἶναι προφανῶς ἐσφαλμένη. Φρονῶ ὅτι ὁ μ. ἀνέγνω κατ' εἰκασίαν וְיִתֵּר וְיִמָּה וְיִתֵּר, ἐκλαβὼν τὴν πρότασιν ὡς ἐρωτηματικὴν. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου· «καὶ πλεονέκτημα τοῦ ἀνθρώπου ὑπὲρ τὸ κτήνος δὲν ὑπάρχει». Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

4,4 ואת כל־כשרון ואת שון אנדרειαν. Βλ. 2,21.

5,9 לא בהמון ἐν πληθῆι αὐτῶν. Φρονῶ ὅτι ὁ μ. ἀνέγνω לו' ב'.

Τούτου δοθέντος, ἡ ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ E εἶναι ἐν πλήθει αὐτοῦ· πρβ. Rahlfs «αυτου AS^c». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Budde, τοῦ Driver, τοῦ Gordis, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **וְהָמוּן** τὴν ἀφθονίαν ἀντὶ **וְהָמוּן** ἐν τῇ ἀφθονίᾳ (διττογρ.)». Οὕτω ἡ ἀπόδοσις τοῦ στιχιδίου ἔχει ὡς ἐξῆς· «καὶ ὁ ἀγαπῶν τὴν ἀφθονίαν δὲν (κορέννυται) προσόδου».

5,10 **וְהָמוּן** καὶ τί ἀνδρεία. Βλ. 2,21.

5,11 **וְהָמוּן** καὶ τῷ ἐμπλησθέντι τοῦ πλουτήσαι. Ὁ μ. δὲν ἀντελήφθη ὅτι ὑπὸ τὸ ἀντ. ἐπίθ. τοῦ **וְהָמוּן** νοεῖται ὡς ὑποκ. τὸ **וְהָמוּן** (=πλησμονή). Ἐσφαλμένως δ' ἐκλαβὼν ὡς ὑποκ. τὸ **וְהָמוּן** ἀφίω^ν προσήρμωσε κατ' εἰκασίαν καὶ τὴν παροῦσαν φράσιν πρὸς τὰ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀντίληψιν συμφραζόμενα. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ β' ἡμιστιχίου· «ἀλλ' ἡ πλησμονὴ τοῦ πλουσίου δὲν ἀφήνει αὐτὸν νὰ κοιμηθῆ»· Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

6,3 **וְהָמוּן** καὶ πλῆθος ὃ τι ἔσονται. Ὁ μ., προσπαθῶν νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐκ τῆς παραφθορᾶς τοῦ κειμένου δυσχέρειαν, ἀναγινώσκει **וְהָמוּן**. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Zapletal, τοῦ Gallig κ.ἄ. **וְהָמוּן** καὶ πολλοὶ γίνου^ν ἀντὶ **וְהָמוּן** καὶ πολὺ ὅτι (ἢ ἐὰν) γίνου^ν». Ὁ Schleusner τὴν ἐκ τοῦ ὃ τι δυσχέρειαν ἀποφεύγει διὰ διορθώσεως τούτου εἰς ἔτι. Πρβ. Barton· «-**וְהָמוּן** seems, as Wr. noted, pleonastic, but Kō. (§ 387^k) regards it as an *iterative* of **וְהָמוּן**». Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

10,1 **וְהָמוּן** σκευασίαν. Πρβ. BH «dl (dittogr) c Σ Hier V (T); GS^b (S) **וְהָמוּן**?». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Διάγρ. μετὰ τῆς BH, τοῦ Gallig, τοῦ Koehler κ.ἄ. τὸ **וְהָמוּן** ἀναβράζει (Σ, V), προσελθὼν ἐκ διττογραφίας». Ὁ μ. ἀνέγνω κατ' εἰκασίαν **וְהָמוּן** (ἢ ὡς ἰ) προστεθὲν εἰς τὴν προηγ. λέξιν, **ו** ἀντὶ **ו** καὶ (δι' ἐπαναλήψεως τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος τῆς ἐπομ. λέξεως) **ו** ἀντὶ **ו**.

10,1 **וְהָמוּן** καὶ πλῆθος ὃ τι ἔσονται. Ὁ μ. φέρει εἰς σχέσιν τὸ **וְהָמוּן** πρὸς τὸ **וְהָמוּן** (ὀλίγον σοφίας = ὀλίγη σοφία) καὶ δημιουργεῖ ἀντίθεσιν διὰ τοῦ **וְהָמוּן**, ἀναγινώσκων δι' ἐπαναλήψεως τῆς πρώτης λέξεως τοῦ ἐπομ. στίχου **וְהָמוּן** ἀντὶ **וְהָמוּן**. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Siegfried κ.ἄ. **וְהָמוּן** καταστρέφει ἀντὶ **וְהָמוּן** ὑπὲρ τὴν τιμὴν» καὶ τὴν τοῦ στιχιδίου ἀπόδοσιν «(οὕτω καὶ) τὸ πολύτιμον τῆς σοφίας καταστρέφει μωρία ὀλίγη».

11,3 **וְהָמוּן** ἐκεῖ ἔσται. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Barton, τοῦ Koehler, τοῦ Kroeber

κ.ἄ. **וְהָיָה** (θὰ εἶναι) αὐτὸ ἀντὶ **וְהָיָה**, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ συνθέσεως τῶν δύο λέξεων **וְהָיָה** (κατὰ τὸν Gordis **וְהָיָה**) καὶ **וְהָיָה**. Ὁ Delitzsch, ὁ Hitzig, ὁ König κ.ἄ. θεωροῦν τὸ **וְהָיָה** ὡς μετ' ἀραμ. καταλήξεως μὴ τετ. τοῦ **וְהָיָה**.

11,10 **וְהַשְׁתַּרְתָּ** (= καὶ ἡ μέλαινα κόμη) καὶ ἡ ἄνοια. Ὁ μ., ὡς φαίνεται, ἀποδίδει κατ' εἰκασίαν διὰ τοῦ ἄνοια (**סְכָלוֹת**) τὸ προφανῶς ἄγνωστον εἰς αὐτὸν **וְהַשְׁתַּרְתָּ**, βασισθεὶς εἰς τὸ ὁμόηχον τῶν δύο λέξεων.

12,5 **וְהַשְׁתַּרְתָּ** καὶ διασκεδασθῆ ἡ κάππαρις. Πρβ. BH «GSKHIER ΣΣ **וְהַשְׁתַּרְתָּ**». Ὁ μ. ἀναγ. Πουάλ τοῦ **וְהַשְׁתַּרְתָּ**. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Moore, τοῦ Pautrel κ.ἄ. **וְהַשְׁתַּרְתָּ** καὶ καρποφορεῖ (Ἄ) ἀντὶ **וְהַשְׁתַּרְתָּ** καὶ ἀνοίγει (;)».

12,9 **וְהַשְׁתַּרְתָּ** (= ἐτακτοποιήσε) **וְהַשְׁתַּרְתָּ**. Πρβ. Schleusner, λ. **וְהַשְׁתַּרְתָּ** — «... Cohel. XII, 9. Legisse videntur **וְהַשְׁתַּרְתָּ** loco **וְהַשְׁתַּרְתָּ**». Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

12,14 **וְהַשְׁתַּרְתָּ** (=διὰ πᾶν κρυπτόν) ἐν παντὶ παρεωραμένω. Πρβ. Barton· «**וְהַשְׁתַּרְתָּ** = the judgment concerning every secret thing (so Del., Wr. and McN.). Cf. Je. 2,35». Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

δ'. Ἑρμηνεία

Αἱ ἀάπτῳ παρεξηγημέναι ἀντικαταστάσεις ὀφείλονται εἰς ἑρμηνείαν, ἵτι κατ' ἐξοχὴν ἐλευθέραν ἀπόδοσιν τοῦ ἑβρ. πρωτοτύπου·

5,5 **וְהַשְׁתַּרְתָּ** πρὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ. Πρβ. BH «GKS^hS **וְהַשְׁתַּרְתָּ**». Ὁ μ. ἐρμηνεύει, ἔχων κατὰ νοῦν τὸν ταυτισμὸν τοῦ **וְהַשְׁתַּרְתָּ** πρὸς τὸν Θεόν. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου· «καὶ μὴ εἴπῃς ἐνώπιον τοῦ λειτουργοῦ ὅτι ἦτο ἀγνόημα».

7,7 **וְהַשְׁתַּרְתָּ** (=τὴν καρδίαν ἢ δωροδοκία) τὴν καρδίαν εὐτονίας αὐτοῦ. Πρβ. Schleusner· «Non derivarunt a **וְהַשְׁתַּרְתָּ**, sed a **וְהַשְׁתַּרְתָּ**, quod in l. arab. *firmus, validus fuit notat*». Ἴσως τὸ ὁμόηχον τῶν λέξεων **וְהַשְׁתַּרְתָּ** καὶ **וְהַשְׁתַּרְתָּ** ὑπαγορεύει εἰς τὸν μ. τὴν χρῆσιν τοῦ ἐκ τῆς στωικῆς φιλοσοφίας γνωστοῦ ὄρου **εὐτονία, εὐτονον, τόνος** ἢ τοῦ **εὐωνία**, δυναμένου νὰ εὐνοηθῆ παλαιογραφικῶς καὶ νὰ ἀνταποκριθῆ πως εἰς τὸ **וְהַשְׁתַּרְתָּ**. Ἡ κατὰ γενικὴν ἐκφορὰν τούτου καὶ τὸ **וְהַשְׁתַּרְתָּ** δύνανται νὰ ἀποδοθοῦν εἰς ἑτέραν χεῖρα.

7,17 **וְהַשְׁתַּרְתָּ** (=καὶ μὴ ἔσο ἄφρων) καὶ μὴ γίνου σκληρός. Πρβ. Schleusner, λ. **וְהַשְׁתַּרְתָּ** — «**וְהַשְׁתַּרְתָּ**, *stultus*. Cohel. VII, 17. *Stultus* h. l. est *impius*, qui Hebraeis *stultus* dicitur».

7,25 **וְהַשְׁתַּרְתָּ** καὶ **וְהַשְׁתַּרְתָּ**.

10,16 **וְהַשְׁתַּרְתָּ** (=οὐαί σοι, χώρα) οὐαί σοι, πόλις. Ἀντιγρα-

φεύς τις τοῦ ἐφ' οὗ ἐβασίσθη τὸ Ε ἔβρ. κειμένου ἢ καὶ αὐτὸς ὁ μ. ἀνέγνω **רע** ἀντὶ **רא**, ἵνα φέρῃ εἰς σχέσιν τοὺς στ. 16 καὶ 17 πρὸς τὸν στ. 15, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου ἀπαντᾷ ἡ λέξις **רע**. Ἄλλως τε ἡ ἐν στ. 17 χρῆσις τοῦ **רא** ἀπαιτεῖ ἀντίστοιχον χρῆσιν αὐτοῦ καὶ ἐν στ. 16. Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

Β'. Ἀντικαταστάσεις εὐνοοῦσαι τὸ Μασωριτικὸν

Πολλὰ ἀντικαταστάσεις ὀφείλονται εἰς σφάλματα γενόμενα κατὰ τὴν δι' ἀντιγραφῆς παράδοσιν τοῦ Μ ἢ τοῦ Ε. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἡ διάκρισις αὐτῶν μεταξὺ εὐνοουσῶν τὸ ἐν καὶ εὐνοουσῶν τὸ ἕτερον τῶν κειμένων. Εἰδικώτερον αἱ εὐνοοῦσαι τὸ Μ ἀντικαταστάσεις δύνανται νὰ ἀναχθοῦν εἰς τὰς κάτωθι αἰτίας.

α'. Ὁμοιότης γραμμάτων

Αἱ ἐπόμεναι ἀντικαταστάσεις ὀφείλονται εἰς σφάλματα ἐξ ὁμοιότητος γραμμάτων, καταλογιζόμενα εἰς γραφεῖς τοῦ ἐφ' οὗ ἐβασίσθη τὸ Ε ἔβρ. πρωτοτύπου·

2,3 **תחת השמים** (= ὑπὸ τὸν οὐρανὸν) ὑπὸ τὸν ἥλιον. Πρβ. ΒΗ «2 MSS GSS^bKV **שמים**».

2,8 **ושרות וינהג** οἰνοχόον καὶ οἰνοχόας. Πρβ. Rahlfs «οινοχοοον] —χοους AS^c. Πρβ. ὡσαύτως ΒΗ «**ושרות וינהג**: G^B οἰνοχόον καὶ οἰνοχόας». Πιθανὴ σημασία τῆς φράσεως ἐν τῷ Μ εἶναι πολυαριθμους γυναικας. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Διάγρ. μετὰ τοῦ Zartletal, τοῦ Haupt κ.ἄ. τὴν φράσιν **ושרות וינהג** πολυαριθμους γυναικας (;) ἔνεκα τοῦ μέτρου».

2,12 **אחרי המלך** (=μετὰ τὸν βασιλέα) ὀπίσω τῆς βουλῆς. Πρβ. Barton· «βουλή in G and Σ is a rendering of the Aram. **מלך** for **מלך**, cf. Dn. 2,24». Ἡ ΒΗ δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

2,25 **ומי יחוש** (=καὶ τίς δύναται νὰ ἐντροφήσῃ) καὶ τίς φείσεται. Ο', Θ καὶ Π ἀναγ. **ישתה**. Ἀ, Σ καὶ Συροεξ. ἀναγ. **יחוש** ἢ **יחוש** φείσεται, ὅπερ καὶ προκρίνει ὁ Rahlfs. Ὁ McNeile, ὁ Siegfried κ.ἄ. φρονοῦν ὅτι ἀμφοτέραι αἱ γράφαί **πίεται** καὶ **φείσεται** εἶναι παρεφθαρμένοι μορφαὶ τοῦ **πείσεται** (μέλλοντος τοῦ πάσχω).

3,16 **שמה הרשע** ἐκεῖ ὁ ἀσεβής. Πρβ. ΒΗ «GT **הרשע**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου «(ἐν) τῷ τόπῳ τῆς κρίσεως ὑπῆρχεν ἡ ἀδικία».

3,16 **הצדק** (=τῆς δικαιοσύνης) τοῦ δικαίου. Πρβ. ΒΗ «GT **הצדק**».

3,16 שמה הרשע **ἐκεῖ ὁ ἀσεβής**. Πρβ. Rahlfs «*ασεβης Gra. et Complut. Ald.] ευσεβης mss.: cf. Job 32,3. Sir. 13,24*». Πρβ. ὠσαύτως Barton· «*G curiously reads εὐσεβής for ἀσεβής in all copies. Eur. regards it as an early mistake, but McN. as an early dogmatic correction in the interest of orthodoxy*». Βλ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «*Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Grätz, τοῦ Galling κ.ἄ. שְׁפָשֵׁף הָ אִינוּמְיָ אַנְתִּי שְׁפָרְף הָ אִדִּיקְיָא*».

4,11 והם חם (=τότε θὰ θερμανθοῦν) **καὶ θέρμη αὐτοῖς**. Ὁ μ. ἀναγ. **ל חם** (חם=θερμότης). Τὸ M ἔχει γ' ἄ. Κάλ τοῦ β. **חמך** θερμαῖνομαι. Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

4,17 מתת (=ἀπὸ τοῦ νὰ προσφέρουν) **ὑπὲρ δόμα**. Πρβ. BH «*GS^bKS* **ממתת**». Πρβ. ὠσαύτως Barton· «*G, S, and V take the word as a noun=gift, but this an error*».

5,10 ראת עיניו **τοῦ ὄραν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ**. Τὸ M (K**ראיתך**, Q**ראותך**) σημαίνει *δρασις*, καὶ μετὰ τοῦ **עין** *θέα*. Ὁ μ. ἀναγ. **עראותך**.

5,11 העבד (=τοῦ ἐργαζομένου) **τοῦ δούλου**. Πρβ. BH «*GSΘK העבד*».

6,8 מהלעני יודע **διότι ὁ πένης οἶδεν**. Τὸ **διότι** τοῦ E προῆλθε προφανῶς ἐξ ἀρχικῆς γραφῆς *διατί*. Πρβ. BH «*GKS^h 'AΘS 'הע' לממה*. Πρβ. ὠσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν· «*Τί (πλεονέκτημα) ἔχει ὁ γνώσκων νὰ στερεῆται*».

6,12 אשר **כצל אש** **καὶ ἐποίησεν αὐτὰς ἐν σκιά· ὅτι**. Πρβ. BH «*G*KS^hTA כצל*» καὶ Rahlfs «*εν σκια]εως σκίας S^{c+}, ὡς σκιαν V*. Πρβ. ὠσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «*Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Galling κ.ἄ. כצל אש יעשם אש* τὰς ὁποίας διάγει ὡς σκιάν ἀντὶ *אש כצל אש יעשם* καὶ διάγει αὐτὰς ὡς σκιάν, *διότι*».

7,14 היה בטוב (=ἔσο εὐτυχῆς) **ζῆθι ἐν ἀγαθῷ**. Πρβ. BH «*GS^h 'AΘ היה*». Πρβ. ὠσαύτως Barton· «*G, 'A, Θ, K and S^h read היה for היה, an easy corruption of the text*».

7,14 על-דברת **שלא** (=ἵνα μὴ) **περὶ λαλιᾶς ἵνα μὴ**. Ἐν τῷ E δὲν ἀποδίδεται ἡ ἰδιωματικὴ ἔννοια. Πρβ. Barton· «*על-דברת ש]* an Aramaism (cf. *על דברת די*, Dn 2,30. 4,14) for the Heb. *למען* or *למען אשר*».

7,16 **למה תשומם** (=διατί νὰ ἀπολεσθῆς;) **μήποτε ἐκπλαγῆς**. Χρήσις τοῦ β. ἐν τῇ ἐτέρᾳ αὐτοῦ σημασίᾳ.

7,22 ידע (=γνωρίζει) **πονηρεύσεται σε... κακώσει**. Πρβ. BH «*1MS^{ken} GS^bK 'ΑΣΑ ידע*». Διπλῆ μετάφρασις.

7,28 אדם אחד (= ἄνδρα ἕνα) ἄνθρωπον ἕνα. Ὁ μ. ἀποδίδει τὸ אדם διὰ τοῦ ἄνθρωπος, ἐνῶ τοῦτο ἐντ. ἔχει τὴν ἑτέραν αὐτοῦ σημασίαν ἀνήρ.

7,29 עשה אשׁר ׀ ἐποίησεν. Τὸ אשׁר ἐντ. εἶναι σύνδ. (= ὅτι). Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου «ὅτι (δηλαδὴ) ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον εὐθύν».

8,1 מי כהחכם (= τίς ὡς ὁ σοφός) τίς οἶδεν σοφούς; Τὸ E προφανῶς προέρχεται ἐξ ἀρχικῆς γραφῆς τίς ὤδε σοφός. Πρβ. BH «G (οἶδεν(ὤδε) KS^b ἈΣΛ 'ק כה מי».

8,1 פשר דבר (= ἐξήγησιν πράγματος) λύσιν ῥήματος. Χρῆσις τοῦ דבר ἐν τῇ ἑτέρᾳ αὐτοῦ σημασίᾳ.

8,1 ועו פניו (= ἀλλ' ἡ αὐστηρότης τοῦ προσώπου του) καὶ ἀναιδῆς προσώπῳ αὐτοῦ. Πρβ. BH «Verss וְעו».

8,1 ועו פניו ישנא καὶ ἀναιδῆς προσώπῳ αὐτοῦ μισηθήσεται. Πρβ. BH «GS^bKSL וישנא». Προκριτέον τὸ ἐν τῷ M ῥῆμα, ὅπερ ὅμως πρέπει νὰ τεθῆ εἰς τὴν Πιαίλ καὶ νὰ λάβῃ ἀντ. ἐπίθημα· βλ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Allgeier, τοῦ Galling κ.ἄ. וישנאן! ἀσχημίζει αὐτόν ἀντι וישנא אנו ἄλλοιοῦται ἢ μεταβάλλεται, ἐγώ».

8,2 ועל דברת (=καὶ ἕνεκα) καὶ περὶ λόγου. Βλ. 7,14.

8,4 באשר (= ἐφ' ὅσον) καθῶς. Πρβ. BH «nonn MSS GS^bKS Hier כְּאֲשֶׁר».

8,4 דבר-מלך (= ὁ λόγος τοῦ βασιλέως) λαλεῖ βασιλεύς. Πρβ. BH «G^{AcS^b} AΘL Hier 'מ דְּבַר».

8,5 דבר רע (= κακόν τι) ῥῆμα πονηρόν. Ὁ μ. ἀποδίδει διὰ τῆς ἑτέρας τῆς λέξεως σημασίας (דְּבַר לֹגוֹס· πρᾶγμα).

8,6 כי רעת האדם (= καὶ τὸ κακόν τοῦ ἀνθρώπου) ὅτι γινώσις τοῦ ἀνθρώπου. Πρβ. BH «Nonn MSS GS^bKΘ דעת». Πρβ. ὡσαύτως Barton· «GΘ and A read דעת, but this gives no intelligible thought here, and must be an early corruption».

8,9 עת אשר (=καθ' ὃν χρόνον) τὰ ὅσα. Πρβ. BH «GS^bK עת». Πρβ. ὡσαύτως Barton· «עת], acc. of time, cf. Je. 51,33 and Kō. § 331^b».

8,9 לרע לו (= ἐπὶ βλάβῃ αὐτοῦ) τοῦ κακῶσαι αὐτόν. Πρβ. BH «1MS GS^bKS Hier T לְהָרַע». Προκριτέον τὸ M.

8,10 וישתכחו (=καὶ νὰ λησμονῶνται) καὶ ἐπηνέθησαν. Ὁ μ. ἀνέγνω וישתבחו. Βλ. BH.

8,10 אשר כן-עשו (=οἱ τὰ δίκαια πράξαντες) ὅτι οὕτως ἐποίησαν. Βλ. Koehler, λ. I כן — «עָשָׂה כֵן recht handeln, do right Ko 8,10».

8,11 מעשה הרעה (=κατὰ τῆς κακῆς πράξεως) ἀπὸ τῶν ποιούν-

των τὸ πονηρόν. Πρβ. BH «GS^bKS Hier (V) מַעֲשֵׂי». Πρβ. ὡσαύτως Barton· «The analogy of 5,5, Lam. 4,2 and Ct 7,2 is in favor of MT. as it stands».

8,12 אִשֶׁר חָטָא (= ἄν καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς) ὅς ἡμάρτεν. Τὸ אִשֶׁר ἐντ. εἶναι σύνδεσμος.

8,12 מֵאֵת (= ἑκατοντάκις) ἀπὸ τότε. Πρβ. BH «GS^bK מֵאֵת».

8,12 וּמֵאֲרִיךְ לוֹ (= καὶ μακροημερευέι) καὶ ἀπὸ μακρότητος αὐ-
τῷ. Πρβ. BH «G(S^b) K וּמֵאֲרִיךְ».

8,12 אִשֶׁר יִירָאוּ (= οἱ ὅποιοι φοβοῦνται) ὅπως φοβῶνται. Ἐντ. τὸ אִשֶׁר εἶναι ἀναφ. ἀντωνυμία καὶ οὐχὶ σύνδεσμος.

8,13 יָמִים כְּצֶל (= ἡμέρας ὡς σκιὰν) ἡμέρας ἐν σκιᾷ. Πρβ. BH «GS^bK כְּצֶל». Πρβ. ὡσαύτως Barton· «כְּצֶל makes much better sense, and the variant is probably due to an early corruption».

8,13 אִשֶׁר אֵינְנוּ יֹרֵא (= διότι δὲν φοβεῖται) ὅς οὐκ ἔστιν φο-
βούμενος. Τὸ אִשֶׁר ἐντ. εἶναι σύνδεσμος.

8,14 אִשֶׁר מֵנִיעַ אֱלֹהִים (= εἰς τοὺς ὁποίους συμβαίνει) ὅτι φθάνει
πρὸς αὐτούς. Τὸ אִשֶׁר ἐντ. εἶναι ἀναφ. ἀντωνυμία καὶ οὐχὶ σύνδεσμος.
Πρβ. Barton· «מֵנִיעַ אֱלֹהִים] to happen to, cf. Est. 9,26. Ψαλμ. 32,6».

8,14 כַּמְעַשֶׂה הַרְשָׁעִים (= κατὰ τὰ ἔργα τῶν ἁσεβῶν) ὡς ποίημα
τῶν ἁσεβῶν.

8,14 כַּמְעַשֶׂה הַצְּדִיקִים (= κατὰ τὰ ἔργα τῶν δικαίων) ὡς ποίημα
τῶν δικαίων.

8,16 כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי (= ἀφοῦ ἔδωκα) ἐν οἷς ἔδωκα. Πρβ. BH «2
MSS GS^bK כַּאֲשֶׁר». Πρβ. ὡσαύτως Barton· «כַּאֲשֶׁר]=when, cf. Gen. 12,11.
18,33, etc». Προκρίτεον τὸ M.

9,1 וּלְבוֹר אֶת־כְּלִיזָה (= εἰς τὸ νὰ ἐξιχνιάσω ἅπαν τοῦτο) καὶ ἡ
καρδία μου σὺν πᾶν εἶδεν τοῦτο. Πρβ. BH «GS^bKS (וְ)לְבוֹר אֶת־כְּלִיזָה
וְהָזָה». Πρβ. ὡσαύτως Barton· «GK and S, which are followed by
Bick., Sieg., McN. and Ha., read וְהָזָה אֶת־כְּלִיזָה וּלְבוֹר אֶת־כְּלִיזָה which is probably
right». Προφανῶς ὁ μ. ἀνέγνω (ולבו) καὶ רָאָה (πρβ. τὸ ἀπο-
μέμον ῥ καὶ τὸ ἐπόμ. אַת, ὅπερ, ὡς φαίνεται, ἐν τῷ ἐφ' οὗ ἐβασίσθη τὸ E
χειρογράφῳ ἐφέρετο δις). Ὁ Delitzsch, ὁ Budde, ὁ Kroeber κ.ἄ. ἐπανα-
μεταφράζουσιν וְהָזָה אֶת־כְּלִיזָה וּלְבוֹר אֶת־כְּלִיזָה.

9,2 כַּאֲשֶׁר לָכֵן (= ὅπως δι' ὄλους) ἐν τοῖς πᾶσιν. Ὁ μ. ἀνέγνω
לְבוֹר אֶת־כְּלִיזָה. Πρβ. BH. Προκρίτεον τὸ M.

9,3 מֵלֵאֲדָרַע (= πλήρης κακίας) ἐπληρώθη πονηροῦ. Ἐντ. τὸ
מֵלֵא εἶναι ἐπίθ. καὶ οὐχὶ γ' ἐν. ἄ. τοῦ β. מֵלֵא (= πληροῦμαι).

11,5 כּאשר אינך יודע (=καθὼς δὲν γνωρίζεις) ἐν οἷς οὐκ ἔστιν γιγνώσκων. Πρβ. BH «3 MSS GS^hK Ἀ **כּא**». Πρβ. ὡσαύτως Barton· «**כּאשר**] begins a correlative sentence as in Je. 19,11, cf. Kō. § 371f. G and S read **באשר**, but that is evidently a mistake».

12,4 בשפל קול הטחנה (=ὅταν ἐξασθενῇ ὁ ἤχος τοῦ μύλου) ἐν ἀσθενείᾳ φωνῆς τῆς ἀληθείας. Ὁ μ. ἀπέδωκε τὸ συνεζ. ἀπαρ. δι' ἰσοδυναμίου ἀφρηρημένου οὐσιαστικοῦ καὶ ἀνέγνω ἐσφαλμένως **התנה**. Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν.

12,5 נם מנבה יראו גם και γε ἀπὸ ὕψους ὄψονται. Πρβ. BH «mlt MSS GS^hKΣ **יראו**». Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου· *ἀπίσης (τότε) φοβεῖται (τις) τὸ ὕψος*».

12,6 ותרי ותרי και συνθλιβη. Ὁ μ. ἀναγ. **תרי** (ἀναγραμματισμός). Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Siegfried, τοῦ Wildeboer, τοῦ Ehrlich, τοῦ Koehler, τοῦ Kroeber κ.ἄ. N. **תרי** καὶ θραυσθῇ ἀντὶ **תרי** καὶ θραύση.

12,6 ונרין הגלגל (=καὶ θραυσθῇ τὸ μάγγανον) καὶ συντροχάση ὁ τροχός. Πρβ. BH «GS^hST **תרי**».

12,9 וזון (=καὶ ἐστάθμισεν) καὶ οὔς. Πρβ. BH «GS^hK **זון**; ἈST **זון**». Πρβ. ὡσαύτως Barton· «**זון** was connected by the Versions with **זון** = ear, either as noun or verb. It is in reality the only survival in BH of **זון** = to weigh (cf. Ar. wazan), from which comes **מאזנים** = scales. Here it seems to mean weigh, in the sense of test (cf. Ges.^{Bu.} p. 23 a and BDB. 24b)».

β'. Περιστατικά σφάλματα

Αἱ λοιπαὶ τῶν εὐνοουσῶν τὸ Μ ἀντικαταστάσεων ὀφείλονται εἰς περιστατικά σφάλματα, γενόμενα κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ ἐφ' οὗ ἐβασίσθη τὸ Ε ἐβρ. πρωτοτύπου·

1,13 הוא ענין (=τοῦτο ἐπιτήδευμα) ὅτι περισπασμόν.

1,16 עב על לבוי μου. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου· *«διελέχθη πρὸς ἐμαυτὸν (οὕτως)»*. Ὁρθῶς δ' ὁ Barton παρατηρεῖ ὅτι χρῆσις ἐντ. τοῦ **עב** πιθανῶς ἀποσκοπεῖ εἰς προσωποποίησην τῆς καρδίας. Ἄλλως πως, θὰ ἐγένετο χρῆσις τῆς προθ. **ב** ὡς ἐν 2,1,15.

1,16 על-ירושלם ἐν Ἱερουσαλήμ. Πρβ. BH «mlt MSS GSS^hTLV **בירושלם** (2,7)». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρα-

τήρησιν· «Διάγρ. μετὰ τοῦ Budde, τοῦ Galling κ.ἄ. τὸ στιχίδιον ... כל על ירושלם ὡς γλῶσσαν, προελθοῦσαν ἐκ τοῦ 2,9 καὶ προσαρμοσθεῖσαν πρὸς τὰ ἐν 1,12 λεγόμενα».

1,18 רב־כַּעס (= πολλή λύπη) πλῆθος γνώσεως. Πρβ. Barton· «כַּעס]. G, K, S^H, A read רַעַת = γνώσις, instead. This fact has caused some discussion among scholars, but probably all of the three latter versions are dependent upon G, and its reading as Euringer suggests, was a lapsus calami». Τὸ τοιοῦτο σφάλμα ὀφείλεται εἰς τὸν συνήθη συνδυασμὸν τῶν λέξεων σοφία καὶ γνώσις.

2,10 מכל־עמלי ἐν παντὶ μόχθῳ μου. Πρβ. BH «Ec 1 3 MSS^{Ken} בכל. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Διάγρ. μετὰ τοῦ Galling κ.ἄ. τὴν ἐκ διττογραφίας φράσιν מכל־עמלי ἐκ παντὸς τοῦ μόχθου μου».

4,17 כאשר תלך (= ὅταν μεταβαίνης) ἐν ᾧ ἐὰν πορεύῃ. Πρβ. Barton· «כאשר» = when, as in Gn. 18,33. G. Θ... read כאשר by mistake».

6,10 מה־שהיה (= ὅ,τι ὑπάρχει) εἶ τι ἐγένετο. Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν. Τὸ εἶ τι πιθανῶς προήλθεν ἐξ ἀρχικῆς γραφῆς ὁ τι.

7,24 מה־שהיה רוקר μακρὰν ὑπὲρ ὃ ἦν. Πρβ. BH «l c GS^bKS Hier V מה־שהיה». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν· «μακρὰν (εἶναι) ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον (ὄντως) ὑπάρχει».

8,17 בשל אשר יעמל (= ὅσον καὶ ἂν μοχθῇ) ὅσα ἂν μοχθήσῃ. Πρβ. Barton· «[בשל אשר יעמל], Kn., Ew., Hit., Heil. and Dr. (hesitatingly) emend to בכל following G». Προκρίτεον τὸ M.

9,17 בכסילים ἐν ἀφροσύναις. Φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ E ἦτο ἐν ἀφροσῶν. Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου. «ἐν κραυγῇ δὲ αἱ γινῶμαι τῶν ἀφρόνων».

10,3 ואמר לכל (= καὶ λέγει περὶ παντὸς ἄλλου) καὶ ἃ λογιέται. Ἡ BH δὲν σημειοῖ τὴν διαφορὰν· Κατὰ τὸν McNeile τὸ ἃ λογιέται προήλθεν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ καὶ λέγει τὰ πάντα.

Γ'. Ἀντικαταστάσεις εὐνοοῦσαι τὴν μετάφρασιν τῶν Ο'

Αἱ τὸ E εὐνοοῦσαι ἀντικαταστάσεις δύνανται νὰ ἀναχθοῦν εἰς τὰς κάτωθι αἰτίας.

α'. Ὁμοιότης γραμμάτων

Αἱ ἐπόμεναι ἀντικαταστάσεις ὀφείλονται εἰς σφάλματα ἐξ ὁμοιότητος γραμμάτων, καταλογιζόμενα εἰς γραφεῖς τοῦ M·

1,17 **ודעת חכמה ודעת** σοφίαν καὶ γνῶσιν. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Ginsburg, τοῦ Gordis, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **ודעת** καὶ γνῶσιν (Ο', Τ) ἀντὶ **ודעת** καὶ נָא יִגְוֹרִישׁוּ».

3,21 **העלה** εἰ ἀναβαίνει. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Delitzsch, τοῦ Budde, τοῦ Gordis, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **העלה** (τὸ ἡ ἐρωτημ. μόριον) *ἐὰν ἀναβαίῃ* (Ο', Π, V, Τ) ἀντὶ **העלה** (τὸ ἡ ἄρθρον) *τὸ ἀναβαῖνον»*.

3,21 **הירדת** εἰ καταβαίνει. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Delitzsch, τοῦ Budde, τοῦ Gordis, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **הירדת** (τὸ ἡ ἐρωτημ. μόριον) *ἐὰν καταβαίῃ* (Ο', Π, V, Τ) ἀντὶ **הירדת** (τὸ ἡ ἄρθρον) *τὸ καταβαῖνον»*.

5,15 **שבת כל-עמט** ὥσπερ γὰρ παρεγένετο. Πρβ. ΒΗ «GS^bKS Hier **לְעַמְתָּ כִּי**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Wildeboer, τοῦ McNeile, τοῦ Koehler κ.ἄ. **לְעַמְתָּ** ἀκριβῶς ἀντὶ **לְעַמְתָּ** *ἐντελῶς (;)*».

5,16 **יאכל** καὶ πένθει. Πρβ. ΒΗ «GKS^b **יאכל**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Grätz, τοῦ Barton κ.ἄ. **יאכל** **בַּחֲשֵׁךְ** Ο' *ἐν σκότει καὶ πένθει ἀντὶ **יאכל** **בַּחֲשֵׁךְ** ἐν τῷ σκότει τρώγει»*.

5,16 **וכעם** καὶ θυμῷ Πρβ. ΒΗ «d e Verss **וכעם**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Ewald, τοῦ Deiltzsch, τοῦ Newark, τοῦ Barton, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **וכעם** καὶ (ἐν) *ἀθυμία* (Ο') ἀντὶ **וכעם** καὶ *ἀθυμεῖν*».

7,12 **כצל הכסף** ὡς σκιά τοῦ ἀργυρίου. Πρβ. ΒΗ «GS^bK **כצל**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει ἀπόδοσιν τοῦ στιχιδίου· «*διότι δὲν (εἶναι) ἡ σοφία ὡς ἡ σκιά τοῦ χρήματος*».

7,19 **תעזר** ἐν βοήθειᾳ τῷ σοφῷ. Πρβ. ΒΗ «G **תעזר**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Kroeber κ.ἄ. **תעזר** βοηθεῖ (4 Q, Ο') ἀντὶ **תעזר** *ἐνισχύειν*».

8,10 **קברים** εἰς τάφους εἰσαχθέντας. Πρβ. ΒΗ «GS^bK **קברים**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Galling, τοῦ Kroeber κ.ἄ. **קברים** **מובאים** εἰς τάφους *φερομένους* (Ο') ἀντὶ **קברים** **ובאים** *ἐνταφιασθέντας καὶ ἤλθον»*.

9,2 **הכל** ματαιότης. Πρβ. τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Μετάθ. μετὰ τοῦ Dale, τοῦ Siegfried, τοῦ McNeile, τοῦ Barton, τοῦ Pautrel κ.ἄ. τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐπομ. στ. **הכל** τὸ *pān* ἐντ. καὶ ἀντ' αὐτοῦ

ἀνάγν. μετὰ τῶν αὐτῶν ἐρμηνευτῶν **הַבֵּל** ματαιότης (Ο', Ἀ, Σ, Π)».

9,4 **יְבַרְךָ** κοινωνεῖ. Πρβ. BH «l c Q pl MSS Verss **יְבַרְךָ**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Delitzsch, τοῦ Barton, τοῦ Kroeber, κ.ἄ. **יְבַרְךָ** κοινωνεῖ (κεραί, Ο', Π, V, T) ἀντὶ **יְבַרְךָ** ἐκλέγεται (ῥεθείβ)».

9,14 **מְצוּרִים** χάρακας μεγάλους. Πρβ. BH «l c 2 MSS GΣVA **מְצוּרִים**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Delitzsch, τοῦ Barton, τοῦ Kroeber, κ.ἄ. **מְצוּרִים** πολιορκητικὰ ἔργα (Ο', Π, Σ, V, A καὶ τινὰ ἔβρ. χειρόγρ.) ἀντὶ **מְצוּרִים** παγίδας».

10,6 **הַסֵּבֶל** נתן ἑδόθη ὁ ἄφρων. Πρβ. BH «l c Verss **הַסֵּבֶל**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Euringer, τοῦ Driver, τοῦ Barton κ.ἄ. **הַסֵּבֶל** ὁ ἄφρων (Ο', Π, Ἀ, Σ) ἀντὶ **הַסֵּבֶל** ἢ ἀφροσύνη».

12,6 **קָרַח** עד אשר לא־ירחק ἕως ὅτου μὴ ἀνατραπῆ. Πρβ. BH «l c GΣV **קָרַח**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Delitzsch, τοῦ Siegfried, τοῦ Wildeboer, τοῦ Budde, τοῦ Kroeber κ. ἄ. **קָרַח** ἀπορραγῆ (Ο', Π, Σ, V) ἀντὶ **קָרַח** ἀπομακρυνθῆ (ῥεθείβ) ἢ **קָרַח** (κεραί)».

β'. Περιστατικά σφάλματα

Αἱ λοιπαὶ τῶν εὐνοουσῶν τὸ Ε ἀντικαταστάσεων ὀφείλονται εἰς περιστατικά σφάλματα, γενόμενα κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Μ. Τοιοῦτο σφάλμα ἐπὶ παραδείγματος εἶναι τὸ κάτωθι·

7,10 **כִּי לֹא מַחֲכֵמָה** οὐκ ἐν σοφίᾳ. Πρβ. BH «GKS^bS **כִּי**». Πρβ. ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ κριτικῇ μου μεταφράσει παρατήρησιν· «Ἀνάγν. μετὰ τοῦ Barton κ.ἄ. **כִּי** ἐν σοφίᾳ (Ο', Π) ἀντὶ **מַחֲכֵמָה** ἐκ σοφίας».

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΑ

᾿Α	— ᾿Ακύλας	l	— legendum
A	— ᾿Αλεξανδρινὸς κώδιξ	L	— versio vetus latina (Itala)
add.	— additum, additamentum	LXX	— μετάφρασις τῶν Ο' (G ἐν ΒΗ καὶ ἄλλαχοῦ)
αιτ.	— αἰτιατικὴ	μ.	— μεταφράστῃς
ἀμετ.	— ἀμετάβατον	Μ	— μασωριτικὸν κείμενον
ἀναγ.	— ἀναγινώσκω εἰ, οὐν	μεταβ.	— μεταβατικὸν
ἀντικ.	— ἀντικείμενον	μετάφρ.	— μετάφρασις
ἀπαρ.	— ἀπαρέμφατον	μετ.	— μετοχὴ
ἀόρ.	— ἀόριστος	μῆ τετ.	— μὴ τετελεσμένος
ἄπαξ λεγ.	— ἄπαξ λεγόμενον ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ	mlt	— multa
ἀπλογρ.	— ἀπλογραφία	MS, MSS	— manuscriptum, a
ἀπόλ. ἀπαρ.	— ἀπόλυτον ἀπαρέμφατον	N.	— Νιφάλ
ἀραμ.	— ἀραμαϊκός, ἡ, ὄν	Ο'	— μετάφρασις τῶν Ο'
ἀρσ.	— ἀρσενικόν	ὄν.	— ὄνομαστικὴ
ΑΤ	— American Translation	᾿Οφ.	— ᾿Οφάλ
B	— Βατικανὸς κώδιξ	παρεμφ.	— παρεμφατικός, ἡ, ὄν
BH	— Biblia Hebraica	Π	— Πεσιτῶ
vrs	— versiones	Πι.	— Πιαίλ
V	— Vulgata	πρόσ.	— πρόσωπον
γεν.	— γενικὴ	πληθ.	— πληθυντικός
διττογρ.	— διττογραφία	pr.	— praemittit
dl	— delendum	prb	— probabiliter
E	— τὸ κατὰ τὴν μετάφρ. τῶν Ο' ἑλληνικὸν κείμενον	προηγ.	— προηγούμενος, η, ον
έβρ.	— ἑβραϊκός, ἡ, ὄν	πρόθ.	— πρόθεσις
ed(d)	— editio(nes)	prps	— propositum
έν.	— ἐνικός	προστ.	— προστακτικὴ
έντ.	— ἐνταῦθα	ρ.	— ῥῆμα
ἐπίρ.	— ἐπίρρημα	σημ.	— σημειῶσαι
ἐπόμ.	— ἐπόμενος, η, ον	S	— Σιναϊτικὸς κώδιξ
θηλ.	— θηλυκόν	στ.	— στίχος, οἱ
Θ	— Θεοδοτίων	Σ	— Σύμμαχος
᾿Ιθπ.	— ᾿Ιθπααίλ	σύνδ.	— σύνδεσμος
᾿Ιφ.	— ᾿Ιφείλ	συνεζ.	ἀπαρ.- συνεζευγμένον ἀπαρέμφατον
κ.ά.	— καὶ ἄλλαχοῦ	T	— Ταρχοῦμ
κ.ἄ.	— καὶ ἄλλοι	τετ.	— τετελεσμένος
K	— κειθεῖβ	ὑποκ.	— ὑποκείμενον
GQ	— Codex Marchalianus (Q ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῆς μεταφρ. τῶν Ο')	Φ. Π.	— ᾿Α. Π. Χαστοῦπη, Τὸ φιλο- λογικὸν πρόβλημα τοῦ βιβλίου τοῦ Ἱερεμίου
Q	— κεραί	=	— ἴσον
c	— cum	>	— plus quam
corrρ	— corruptum	+	— addit
κυριολ.	— κυριολεκτικῶς	1 ^ο , 2 ^ο	κ.τ.λ. — πρώτη, δευτέρα κ.ο.κ. χρησις λέξεώς τινος.

- Toῦ αὐτοῦ.* Χαρακτήρ τῆς ἀλεξανδρινῆς μεταφράσεως τοῦ βιβλίου τῶν Θρήνων. Θεσσαλονίκη, 1962.
- Toῦ αὐτοῦ,* Τὸ βιβλίον τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ: Μετάφρασις ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ πρωτοτύπου μετὰ κριτικὴν ἀποκατάστασιν. Θεσσαλονίκη, 1964.
- Toῦ αὐτοῦ.* Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἀθῆναι, 1981.
- Haupt, P.* Koheleth oder Weltschmerz in der Bibel. Leipzig, 1905.
- Hertzberg, H. W.* Der Prediger (KAT¹). Leipzig, 1932. Ἀνατ. ἐκδ. (KAT²) Gütersloh, 1962.
- Hitzig, F/Nowack, W.* Der Prediger Salomo's (KeH). Leipzig, 1883.
- Joüon, P.* «Notes philologiques sur le texte hébreu de l'Écclesiaste», Bibl (1930), σ. 419 ἐξ.
- Kamenetzki, A. S.* «Die Peschita zu Qoheleth», ZAW (1904), σ. 181 ἐξ.
- Klostermann, E.* De libri Qoheleth versione Alexandrina. Kiel, 1892 (Diss.).
- Koehler, L.* Lexicon in Veteris Testamenti Libros. Leiden, 1953.
- Kroeber, R.* Der Prediger, hebräisch und deutsch. Berlin: Akademie-Verlag, 1963.
- Kuhn, G.* Erklärung des Buches Koheleth (Beiheft zu ZAW Nr. 43). Giessen, 1926.
- Leahy, M.* Ecclesiastes (CC, σ. 489 ἐξ.). London, 1953.
- Lauha, A.* Kohelet (BK). Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1978.
- McNeile, A. H.* An Introduction to Ecclesiastes. London, 1904.
- Mowinkel, S.* «Zum Problem der hebräischen Metrik» (Festschrift für A. Bertholet, σ. 379-394). Tübingen, 1950.
- Muilenburg, J.* «A Qoheleth Scroll from Qumran», BASOR 135 (1954), σ. 20-28.
- Odeberg, H.* Qohaelaeth. Uppsala, 1929.
- Orlinsky, H. M.* «Current Progress and Problems in Septuagint Research» (Willoughby, H. R. The Study of the Bible Today and Tomorrow, σ. 144-161). Chicago, 1947.
- Pautrel, R.* L'Écclesiaste (JérusB). Paris, 1953².
- Perles, F.* Analecten zur Textkritik des AT. 1895, Neue Folge, Leipzig, 1922.
- Podéchar, E.* L'Écclesiaste. Paris, 1912.
- Roberts, B. J.* The Old Testament Text and Versions. Cardiff, 1951.
- Schleusner, J. F.* Novus thesaurus philologico-criticus sive lexicon in LXX... Τόμοι 5. Lipsiae, 1820-1821.
- Siegfried, C.* Prediger Salomonis und Hoheslied (HK). Göttingen, 1898.

- Smith, J. M. P. / Goodspeed, E. J.* The Bible: An American Translation. Chicago, 1935.
- Thilo, M.* Der Prediger Salomo. Bonn, 1923.
- Vischer, W.* Der Prediger Salomo. München, 1926.
- Volz, P.* Betrachtungen des Kohelet (SAT, Hiob und Weisheit). Göttingen 1922^a.
- Wildeboer, G.* Der Prediger (KHC, Die fünf Megilloth). Freiburg/Tübingen, 1898.
- Wünsche, A.* Midrasch Kohelet, Leipzig, 1880.
- Zapletal, V.* Das Buch Kohelet. Freiburg/Schweiz, (1905) 1911^a.